

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41
Aralık 2015 December 2015
www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

CUMHURİYET DÖNEMİ KADIN EĞİTİMİNDE BİR ATILIM: URFA KIZ ENSTİTÜSÜ
A BREAKTHROUGH IN WOMEN'S EDUCATION DURING REPUBLICAN PERIOD: URFA GIRLS'
INSTITUTE

Gülşah ESER*
Abdullah ORAK**

Öz

Cumhuriyet döneminde kadın eğitiminin şekillenmesinde ve geliştirilmesinde öncü kurumlar arasında olan Kız Enstitüleri gerek Cumhuriyet'in oluşturmak istediği modern ve eğitilmiş kadın profilinin inşasında gerekse mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. 1928 yılında Ankara'da İsmet Paşa Kız Enstitüsü adıyla açılan ilk Kız Enstitüsü'nün ardından Türkiye'nin birçok yerinde daha enstitüler açılarak kadın eğitimi projesi yaygınlaştırılmıştır. Bu bağlamda açılan enstitülerden biri de 1942 tarihli olan Urfa Kız Enstitüsü'dür. Bu enstitü daha ziyade öğrencilerini uygulama çalışmaları ve evsel bilgilerde yetiştirmeyi hedeflemiş, bununla birlikte modern Cumhuriyet kadını yaratma noktasında önemli bir rol üstlenmiştir. Türkiye'de kadın eğitiminin geliştirilmesinde atlanmaması gereken yapı taşlarından biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Urfa, Kız Enstitüleri, Urfa Kız Enstitüsü, Kadın Eğitimi.

Abstract

Girls' Institutes among institutions which female education led to shape and improve during the Republican period have played an important role in both building modern and educated female profile that the Republic wants to create and in developing the vocational and technical education. After First Girls' Institute under the name of İsmet Paşa Girls' Institute opened in Ankara, in 1928, more institutes started in many parts of Turkey, and it made project on female education widespread. Urfa Girls' Institute is one of the institutes that were introduced in 1942 in this context. This institute rather has aimed to educate students about practical works and domestic information, and has played an essential part in creating the modern Republican women, however. It has been one of the most important milestones that should be paid sufficient attention to improvement in the female education in Turkey.

Keywords: Urfa, Girls' Institutes, Urfa Girls' Institute, Women's Education.

Giriş

Kız Enstitüleri, Cumhuriyet döneminde gerek mesleki ve teknik eğitim gerekse kadın eğitimi açısından toplumun gelişmesine öncülük eden kurumların en önemlilerindedir. Türkiye'nin birçok yerinde açılmış olmalarına karşın bu enstitüleri genel ya da müstakil olarak ele alan çalışma sayısı ise son derece yetersizdir. Örneğin, Pelin Gürol'un "*Building for women's education during the early republican period in Turkey İsmet Paşa Girl's Institute in Ankara in the 1930s*" [Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de kadın eğitimi için inşa etmek: 30 lar Ankara'sında İsmet Paşa Kız Enstitüsü] ve Şule Toktaş'ın "*Gender awerness: A study of women teachers and academicians who are graduates of 'girls' institutes 1960-1970*" [Toplumsal cinsiyet bilinci: Kız enstitülerinden 1960-1970 yılları arasında mezun olan öğretmen ve akademisyen kadınlar üzerine bir çalışma] başlıklı İngilizce olarak hazırlanmış yüksek lisans tezleri dışında herhangi bir tez çalışmasına rastlanılamamıştır.

Kız Enstitüleri konusunda kaleme alınan eserler arasında Elif Ekin Akşit'in *Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi* ve editörlüğünü İbrahim Özbay'ın yaptığı *Cumhuriyetin Kızları (Tarihi, Kültürü, Geleneği ve Eğitimiyle Kız Enstitüleri Edibe Bayram "Bir Gaziantep Yıldızı")* adlı eserlerin literatürdeki boşluğu doldurmak adına önemli katkılarının olduğunu belirtmek gerekir.

Kız Enstitüleri konusunda etraflıca bilgi sunan makaleler arasında Ayten Sezer Arıç'ın "*Ankara'da Modanın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü*" ile "*Türkiye'de Kız Enstitüleri: Gelenekten Geleceğe*", Fatma Gök'ün "*Kız Enstitüleri: Ev Kadını Yetiştiren Asri Bir Müessesese*" ve Aynur Soydan'ın "*Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri 1923-1940)*" başlıklı çalışmaları önde gelmektedir.

* Yrd.Doç.Dr., Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, gulsaheser@harran.edu.tr.

** Tarihçi, abdullahorak123@gmail.com.

Araştırma konusu kapsamında yapılan incelemelerde ise Urfa Kız Enstitüsü'nü konu alan müstakil bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu durum karşısında, Cumhuriyet Arşivleri'ndeki belgelerden yararlanmak istenilmişse de mevcut belgeler içerisinde Urfa Kız Enstitüsü'ne ilişkin bir belge bulunamamıştır. İncelenen kurumun bir okul olması hasebiyle o okulun devredildiği diğer kurumlar ya da dönüştürüldüğü okullar araştırılarak Urfa Kız Enstitüsü'ne ilişkin arşivin bugün Şanlıurfa'nın Merkez Haliliye ilçesinde yer alan Bahçelievler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Arşivi'nde olduğu tespit edilmiştir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü izniyle okul arşivinde araştırma yapılarak Urfa Kız Enstitüsü dönemine ait *Urfa Kız Enstitüsü Öğrenci Kütük Defteri* ve *Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri* bu arşivde bulunmuştur. Buradan elde edilen bilgiler çerçevesinde makalede eğitim-öğretim, kadrolar ve öğrenciler konularında mevcut bilgiler detaylandırılmıştır. Ancak defterdeki el yazısının bazı yerlerde silik ve karmaşık olması isimlerin okunuşlarını zorlaştırmıştır.

Urfa Kız Enstitüsü'nün açılışı, faaliyetleri ve toplum tarafından nasıl görüldüğüne ilişkin bilgi edinebilmek amacıyla dönemin hem ulusal hem de yerel basın taranarak yerel basın çerçevesinde özellikle dönemin öncü gazetelerinden olan *Yenilik* ve *Urfa* incelenmiştir. Gerek literatürde gerekse basında yer alan bilgilerin teyidi ve ulaşılamayan diğer bilgilerin tespiti amacıyla öncelikle Urfalı yazar ve gazeteci A. Naci İpek, ardından enstitünün ilk öğrencilerinden olan Necla Alpan ve daha sonraları bu okulda öğretmenlik yapan Başak Koza (Aktar)¹ ile röportaj yapılarak bu kişilerin engin bilgilerinden ve izlenimlerinden yararlanılmıştır. Böylelikle Urfa Kız Enstitüsü'nün tarihine birçok bilgi ve belgenin sentezlenmesi ışığında değinilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ilk olarak Kız Enstitüleri'nin tarihi, eğitim-öğretim programları ve uygulama çalışmaları üzerine bilgi sunularak ardından Urfa Kız Enstitüsü ele alınmıştır.

Kız Enstitüleri'nin Tarihsel Gelişimine Kısa Bakış

İmparatorluğun en uzun yüzyılı olarak tanımlanan XIX. Yüzyıl (Ortaylı, 2003) aynı zamanda Osmanlı modernleşmesinin de dönüm noktasıdır. Diğer bütün alanların eğitim alanıyla doğrudan ilişkili olduğu dikkate alındığında Osmanlı Devleti'nin bu yüzyılla birlikte eğitimi de modernleştirmeye başladığı dikkati çeker. Bu bağlamda, özellikle Tanzimat dönemiyle birlikte kadın eğitimi artık üzerinde sıklıkla durulmaya başlanan bir konu olacak ve Cumhuriyet döneminde ise taşlar tam anlamıyla yerine oturacaktır.

Tanzimat dönemine kadar kız çocuklarının ya basit bir düzeyde dini eğitim veren sıbyan mekteplerine gitme ya da özel öğretmen olarak tabir edilecek kişiler vasıtasıyla özel eğitim alma olanakları vardır. Ancak meslek eğitimi bağlamında eğitim alabilmeleri 1842 yılında ebelik kurslarının açılmasıyla mümkün olabilmıştır (Tümer Erdem, 2013: 21-22). 1859'da açılan Cevri Kalfa İnas Rüştüyesi ile birlikte ise kızların ilkökul seviyesinin üzerinde bir eğitim almaları sağlanmıştır. İlk kez Mithat Paşa² tarafından kimsesiz kız çocuklarına iş bulmak ve aynı zamanda orduya gerekli olan giysileri temin etmek amacıyla 1865'te Rusçuk'ta kurulan İslahhane ise teknik ve mesleki eğitim konusundaki ilk esaslı girişim sayılabilir³ (Kız Sanat Enstitüleri, tarih yok (t.y.): 3, Tümer Erdem, 2013: 195). 1869 yılına gelindiğinde Yedikule'deki fabrikalarda kızlara çalışma olanağı sunmak amacıyla dokuma, nakış v.b. sanatların öğretildiği bir Kız Sanayi Mektebi açılmıştır (Tümer Erdem, 2013: 23, Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 3). II. Abdülhamid döneminde ise eğitim alan kızların sayısında önemli oranda artış görülmüş ve bu dönemde oluşan fikirler, kararlar ve yapılan uygulamalar II. Meşrutiyet döneminde kadın eğitiminin gelişmesine olanak sağlamıştır⁴ (Tümer

¹Başak Aktar'ın Urfa Kız Enstitüsü'nde öğretmenlik yaptığını gösteren hizmet puan kartı için bkz: Ek-1.

² 1822 yılında İstanbul'da doğmuştur. Doğumunda kendisine Ahmet Şefik adı verilmiş olup, 10 yaşında iken Kuran-ı Kerim'i hıfz ettiği için Hafız Şefik olarak tanınmıştır. 1834 yılında babasının Vidin naipliğine atanması üzerine Vidin'e giderek bir yıl kalmış ve orada kitabet dersleri almıştır. Ertesi yıl tekrar İstanbul'a dönmüş; Hariciye Nazırı Akif Paşa'nın yardımıyla Divan-ı Hümayun kaleminde göreve başlamıştır. Burada altı ay içerisinde divan yazını öğrenen Ahmet Şefik'e kalemde başarılı olan katiplere verildiği üzere "Midhat" mahlası verilmiştir. 1836 yılında babasının Lofça kadılığına tayin edilmesi sebebiyle ailesiyle beraber Lofça'ya gitmiş, orada İran'ın ünlü hocalarından olan Şeyh Safa Efendi'den Farsça öğrenmiştir. İstanbul'a geri döndükten sonra ünlü hocalardan Arapça, Farsça, mantık, fıkıh ve Acem edebiyatı dersleri almıştır. Kalem'deki görevine devam etmiş ancak geçim sıkıntısı çekmesi nedeniyle 1844'te Şam Tahrirat Katipliği yardımcılığı göreviyle Şam'a gitmiştir. Şam'daki görevi esnasında 1843'te haccanlık, 1844 yılında da Rabia ve ardından salise rütbesine yükselmiştir. Daha sonraları katiplik, memurluk gibi çeşitli görevlerde bulunmuş; özellikle Meclis-i Valâ'da memur olarak çalıştığı dönemde kendi gayretiyle Fransızca öğrenmiştir. Bir müddet Avrupa'da bulunmuş ve memlekete döndüğünde yapmış olduğu başarılı çalışmalardan dolayı kendisine "Paşa" unvanı verilerek "Vezir" rütbesiyle Niş (Pereken) valiliğine atanmıştır. İlerleyen yıllarda da birçok önemli devlet görevinde bulunan Midhat Paşa'nın aynı zamanda Kanûn-i Esasî'nin hazırlanmasında ve ilan edilmesinde payı büyüktür. Bkz.: Zehra Kamile Benli (2004). Devlet ve Siyaset Adamı Olarak Ahmet Şefik Midhat Paşa (1822-1884), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 1-7. Midhat Paşa ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: İlyas Söğütü (2010). Türk Modernleşmesi Sürecinde Midhat Paşa, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 11, S.1, s. 101-113; Hasan Aksakal (2009). Tanzimatın İki Yüzü: İcraatları ve Temsil Ettikleri Değerler Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Reformculuk Analizi: Midhat Paşa ile Sultan II. Abdülhamid, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 2/9, s. 11-22.

³ Osman Ergin bu okulu "Kız Sanayi Mektebi" olarak isimlendirmiştir. Bkz.: Osman Ergin (1977). İstanbul: Türkiye Maarif Tarihi, Eser Matbaası, C. 1-2, s. 686.

⁴ II. Abdülhamid dönemi eğitim sistemiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Bayram Kodaman (1988). Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Ankara: TTK Yayınları.

Erdem, 2013: 24). Meşrutiyet dönemlerinin ardından Cumhuriyet'e giden süreçte ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında eğitimin amaç ve ilkeleri de değişmiş, kadın eğitimi bu amaç ve ilkeler doğrultusunda üzerinde daha dikkatle durulan bir alan olmuştur. Şöyle ki, toplumsal değişim ve dönüşüm sürecine giren ülkelerde eğitim, yeni oluşturulmak istenen toplumu şekillendirmede anahtar rol görevini üstlenir. Türkiye'de de Cumhuriyet kurulduktan sonra eğitime böyle bir misyon yüklenmiş ve ulus-devlet kurma sürecinde oluşturulmak istenen toplumu yaratmak için sosyal, ekonomik, politik ve kültürel dönüşümlerin yaşanması sağlanmıştır. Asıl dikkati çeken husus bu süreçte geleneksel ve dini değerlere göre düzenlenmiş olan eski toplum yapısı ve kültürel değerlerden daha farklı olarak modern ve batılı bir toplum yapısına geçişin hedeflenmiş olmasıdır⁵ (Gök, 1999: 241).

Toplumsal yapının sağlamlığının o toplumda yetişen kadınların iyi eğitilmişliğiyle paralel olduğu görüşünde olan Mustafa Kemal Atatürk, topluma bu düşüncüyü aşılacak için bütün yurt gezilerinde ve meclisteki konuşmalarında kadınların eğitimi konusunu sıklıkla dile getirmiştir (Çoban, 1998: 83). Nitekim Atatürk'ün eğitim hedefleri arasında cinsiyet farkı gözetmeksizin kadın, erkek herkesin yeti, yetenek ve ilgi alanları doğrultusunda yöreye ve çağa uygun eğitim- öğretim görmeleri yer almıştır (Baytekin, 1998: 37).

Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketi, toplumun yarısını oluşturan ve toplumun diğer yarısını da eğitmekle sorumlu olan kadının içinde bulunduğu konumunu önemli bir ölçüde değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu dönemde, eğitim seviyesi yeterli düzeyde olmayan kadın profilinden, okuma yazma oranı yüksek bir kadın profiline geçiş hedeflenmiştir. Bütün bu hedefleri gerçekleştirirken de kadının Cumhuriyet ideolojisi doğrultusunda yetiştirilmesi ve toplumda aktif bir rol üstlenmesi amaçlanmıştır (Sezer Arıç, 2014: 197, Tümer Erdem, 2013: 10, Özbay e.d., 2011: 124-125). Bu rolde mihenk taşı ise eğitim-öğretimdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren genel öğretim yapan eğitim kurumlarında kızların okumaları için büyük çaba gösterilmiş, özellikle de mesleğe ve ev kadınlığına yönelik meslek okullarının açılması önemsenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944: 82, Soydan, 2002: 271-274).

Teknik öğretim konusunun önemsenmesiyle birlikte bu konuda bir takım düzenlemeler yapılmak istenmiştir. Ancak bu düzenlemelerin ne şekilde olacağı konusunda yabancı uzmanların görüşlerinden yararlanılmak istenmiştir (Soydan, 2002: 271-272). Bu amaçla Maarif Vekilliği tarafından John Dewey⁶ ülkeye davet edilmiştir. Türkiye'ye 1924 yılında gelen ve iki ay burada incelemelerde bulunan Dewey, "*Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*" adlı bir çalışma hazırlamıştır. Bu raporda mesleki orta mekteplerin önemine değinmiş ve bu okulların kurulması hususunda bütçeden tahsisat ayrılması gerektiğini bildirmiştir (Dewey, 1939: 1-26). Dewey'in bu bildirisinin ardından teknik öğretim konusunda görüşlerinden yararlanılmak üzere Türkiye'ye davet edilen bir diğer yabancı uzman Kühne olmuştur. 1925 yılı sonlarında ülkeye gelen Kühne burada bazı incelemelerde bulunarak "*Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor*"u yazmıştır. Raporda Türkiye'de incelemelerde bulunduğu okullar hakkında tespitlerde bulunmuş ve Almanya'daki uygulamalardan örnekler vermiştir (Kühne, 1939: 1-14). Ayrıca İstanbul ve Üsküdar Kız Sanayi Mekteplerinde de incelemelerde bulunmuş ve bu okulların öğretim programını dönemin koşullarına göre yetersiz bulmuştur. Kühne öğretim programlarının yöre ve bölge koşullarına göre oluşturulmasını önermiştir (Kühne, 1939: 14-17). Onun bu tespitlerinden sonra görüşlerinden yararlanılmak üzere ülkeye davet edilen bir diğer yabancı uzman ise Omer Buyse olmuştur. Türkiye'ye gelerek incelemelerde bulunan Buyse, 1927 yılında "*Teknik Öğretim Hakkında Rapor*"u hazırlamıştır. Raporda meslek, ev idaresi, ticaret ve içtimai bilgiler veren bir enstitünün kurulması için bir proje sunmuştur. Bu bağlamda 1927-1928 öğretim yılında Ankara'da "*İsmet Paşa Kız Enstitüsü*"⁷ kurulmuştur (Buyse, 1939: 67-125, Soydan, 2002: 272, Sezer Arıç, 2011: 6-7). Bu enstitü ve daha sonra açılan diğer enstitülerin kurulmasındaki temel amaç kızlara orta öğretim seviyesinde genel bilgiler vererek onların kültürel gelişimlerini sağlamak, modern toplumun ihtiyaç duyduğu marifetli, bilgili anne ve ev kadını profilini oluşturmaktır. Bütün bu amaçlar gerçekleştirilmeye çalışılırken de aynı zamanda bu öğrencilerin çeşitli el sanatlarında hayatlarını kazanabilecekleri şekilde

⁵ Cumhuriyet dönemi eğitim ve öğretiminin temel ilkeleri için bkz.: Cavit Binbaşoğlu (2014). Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi, Ankara: Anı Yayıncılık, s. 372-375; Yahya Akyüz (2014). Türk Eğitim Tarihi, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, s. 327-329.

⁶ 20 Ekim 1859' da Burlington yakınlarındaki bir çiftlikte doğmuştur. 1879 yılında Vermont Üniversitesi'nden mezun olan Dewey, çalışmalarını Johns Hopkins Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 1884'te doktora derecesine sahip olmuş ve Michigan Üniversitesinde görev yapmaya başlamıştır. Daha sonra Minnesota Üniversitesi'ne geçmiş fakat 1889'da tekrar Michigan Üniversitesi'ne gelmiş ve 1894'te kadar burada felsefe Profesörü olarak görev yapmıştır. Psikoloji ve etik alanındaki çalışmalarıyla iyi tanındığından Chicago Üniversitesinde felsefe çalışmaları kürsüsüne atanmıştır. 1904 yılından 1934'te kadar Columbia Üniversitesi'nde çalışmalar yapmış, Çin, Rusya ve Meksika'da bulunmuştur. 1886 yılında Alice Chipman ile evlenmiş ancak onun ölümünden sonra Roberta Grant ile evlenmiştir. İki çocuk babası olan John Dewey 1952 yılında hayata gözlerini yummuştur. Bkz.: The Times, 3 Haziran 1952, s. 8; The Times, 10 Haziran 1952, s. 8. Ayrıca bkz.: Fatma Hürrem Yıldız (2014). John Dewey'in Eğitim Görüşleri ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ayten Sezer Arıç (2011). Ankara'da Modanın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü, CTAD, Yıl 7, S. 14, s. 3-15.

yetişmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Kız Teknik ğretim, 1945: 5, Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 3, Ergin, 1977: 2106).

İsmet Paşa Kız Enstitüsü'ne yalnızca ilkokul mezunu öğrenciler alınmış ve öğrenciler 5 yıllık bir öğrenim süresine tabi tutulmuşlardır. Ancak daha sonraki yıllarda Kız Enstitüleri'nin sayısının artmasıyla birlikte ihtiyaa yönelik olarak enstitü programında yeni düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenleme 1931 tarihli Hükümet Programının 2. Maddesinin b fıkrasında yer alan "Meslek ve sanat okulları, memleketin ihtiyaına cevap verecek surette arttırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır" ibaresiyle birlikte Kız Enstitüleri'nin bünyesinde Akşam Kız Sanat Okulları'nın açılması olmuştur (Türk ve Katırcı, 2010: 126).

Kız Enstitüsü'nün bulunduğu her yerde enstitü bünyesinde bir Akşam Kız Sanat Okulu açılmıştır. Bu okulun temel amacı, öğrencilere bir ev kadını için gerekli olan bilgileri öğretmek ve bu kişilerin hayatlarını kazanabilecekleri bir sanatla ilgilenmelerini sağlamak olmuştur. Akşam Kız Sanat Okulu'nun ğrenci kayıt kabulü ise öğrenim çağında olup da maddi olanaksızlık nedeniyle öğrenimlerini tamamlayamayan kişiler ile öğrenim ağı geçmiş veya evlenip aile kurmuş kadınlardan olmuştur. Bu bağlamda okula alınan öğrenciler yetişkin kişiler olmuş ve üst yaş sınırı 45 olarak belirlenmiştir. Akşam Kız Sanat Okulları'nın teşkilat ve programları bu kişilerin boş zamanlarında ve günün kendileri için elverişli saatlerinde devamlarına olanak verecek şekilde düzenlenmiştir (Kız Teknik ğretim,1945: 14-15, Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944: 83, Unat, 1945: 2512).

1935-1936 Eğitim ve ğretim yılında Kız Enstitüleri'nin programında bir başka düzenleme yapılarak enstitüleri ortaokul mezunu öğrenciler alınmıştır (Türk ve Katırcı, 2010: 126). Dolayısıyla Kız Enstitüsü'ne kayıt yaptırmak isteyen öğrencinin şu şartları taşması gerekiyordu (Kız Teknik ğretim, 1945: 12, Cumhuriyet, 24 Temmuz 1939: 4) :

1. Türk vatandaşı olmak,
2. Beş yıllık bir ilkokul (esas kısım için) veya ortaokulu bitirmiş olmak (özel kısım için),
3. 12 yaşından küçük 17 yaşından büyük olmamak (özel sınıf için 19 yaşından büyük olmamak),
4. Okumaya engel olacak bir hastalığı bulunmamak,
5. iek aşısı yaptırmış olmak,
6. Bir velisi olmak.

Bu düzenlemeyle Kız Enstitüleri'nde 5 yıl olan ğretim süresinde bir değişiklik olmamakla birlikte, enstitüde ilk üç yıllık öğrenim genel dersleri kapsamakta olup sadece ilkokul mezunlarının devamına yönelik olmuştur. Dolayısıyla dördüncü sınıfa geçen bir ğrenci ilkokul üzerine üç yıllık bir öğrenim gördüğünden ortaokul mezunu sayılmıştır. Kız Enstitüleri'nin IV. ve V. sınıfları ise yalnızca teknik eğitim verdiğinden, bu sınıflara hem enstitüde ilk üç yılı tamamlayan ilkokul mezunu öğrenciler hem de dışarıda herhangi bir ortaokulu bitirmiş ğrenciler⁸ alınmıştır. Böylelikle ilkokul mezunları beş yıllık, ortaokul mezunları ise iki yıllık bir öğrenime tabi tutularak Kız Enstitüsü mezunu sayılmışlardır.

Kız Enstitüleri'nin açılması kızların eğitimi açısında çok önemli bir ihtiyaa karşılık gelmiştir. Ancak enstitülerin şehir merkezlerinde açılması, küçük kasaba ve köylerde kız teknik ğretimi için gerekli olan bu eğitim ve ğretim kurumuna büyük ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda hissedilen eksikliği gidermek amacıyla 1938-1939 ğretim yılında "Köy Kadınları Gezici Kursları" programı oluşturulmuştur. Bu gezici kurslara kayıt yapmakta yaş sınırı aranmamış, her yaştan köylü genç kız ve kadınının kursa kabulü sağlanmıştır. Kurslar ekim ve hasat mevsimi dışındaki zamanlarda bir başka ifadeyle köylünün daha az işi olduğu aylarda her köyde açılmış ve yılda yedi ay eğitim vermiştir. Bir köyde öğretimini bitiren kurs, yedi aylık ğretim süresinde öğrencilerin üretmiş olduğu eserleri bir sergi ile köylüye gösterdikten sonra başka bir köye nakledilmiş ve böylece bir bölgede ki bütün köylerde kurslar açılmıştır (Kız Teknik ğretim,1945: 23-26, Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944: 90, Katırcı ve Türk, 2010: 126).

Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulu'ndan mezun olan öğrencilerin mesleki bilgi ve becerilerini artırarak onlara teşebbüs kabiliyeti kazandırmak amacıyla 1946-1947 eğitim ve ğretim yılında İstanbul'da "Kız Teknik ğretim Olgunlaşma Enstitüsü" açılmıştır. Öğrencilerin ihtisaslaşmasını sağlayan bu enstitülerin eğitim ve ğretim süresi iki yıl olmuştur (Katırcı ve Türk, 2010: 127, Sezer Arıç, 2014: 204).

Nüfusu az olan küçük kasabalarda ilkokul mezunu ğrencilere, Kız Enstitüsü'nün ilk üç sınıflarına paralel bir meslek kültürü verilebilmesi için 1949-1950 ğretim yılından itibaren "Kız Sanat Ortaokulu" açılmaya başlanmıştır. İhtiyaç duyulan merkezlerde bu okullara iki sınıf daha ilave edilerek "Kız Sanat Enstitüsü" oluşturulmuştur. şunu belirtmek gerekir ki 1949-1950 ğretim yılında yapılan düzenlemeyle Kız Enstitüleri iki kategoride sınıflandırılmıştır. Birinci kategori ilkokul mezunu öğrencilerin kayıt yaptırdığı ve ortaokula dayalı 3 yıl süreli ğretim yapan Kız Sanat Ortaokulu'dur. Bu okulda ortaokul müfredat programları aynen uygulanmakla beraber haftada 10-11 saatlik meslek derslerine de yer verilmiştir. Kız

⁸ Ortaokulu bitirmiş veya ortaokul bitirme imtihanlarına girip bu imtihanları o yıl için başarmamış, ancak bir sonraki yıl bu sınava girme hakkını kaybetmemiş olan kişiler ile liseyi bitirmiş veya lisenin herhangi bir sınıfında öğrenimini yarıda bırakmış olan kişiler.

Enstitüsü içerisinde sınıflandırılan bir diğer kategori ise 2 yıl süreli öğretim yapan ve Kız Sanat Ortaokulu mezunlarının katıldığı “Kız Sanat Enstitüsü” olmuştur. Öğretim süresi iki yıl olan Kız Sanat Enstitülerinin büyük bir kısmının içinde Kız Sanat Ortaokulu bulunmuştur (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 4-12). Kız Sanat ortaokullarından mezun olan öğrenciler Kız Sanat Enstitüsü’nde öğrenimlerine devam edebilecekleri gibi diğer meslek okullarına veya genel öğretim veren liselere devam edebilme olanağına sahip olmuşlardır (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 12). Dolayısıyla bir öğrencinin Kız Sanat Enstitüsü’ne kayıt olabilmesi için Kız Sanat Ortaokulu veya ortaokuldan mezun olması şartı vardır (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 44).

1962-1963 Eğitim ve öğretim yılında Akşam Kız Sanat Okulları’nın çerçevesi yeniden çizilmiştir. Buna göre “Türk kadınına besin, beslenme, çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili problemlerinin çözümünde ehil hale getiren; evini beceriklilikle idare etmeye yeterli kılan ve ona icabında el sanatlarından birisiyle hayatını kazanma imkânı sağlayan kurs mahiyetinde okullar” olarak tarif edilmiş ve adı da “Kadın Meslek Okulları” şeklinde değiştirilmiştir. (Karamuk, 1973: 110) Ancak daha sonra 1967-1968 öğretim yılında Akşam Kız Sanat Okulları’nın adı “Pratik Kız Sanat Okulu” olarak değiştirilmiştir. Bu okulun öğretim programı bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kısa süreli ve birbirine dayalı kurslar halinde düzenlenmiştir (Katırcı ve Türk, 2010: 127, Demirtaş ve Küçük, 2008: 150).

Kız Enstitüleri’nin programı 1963-1964 eğitim ve öğretim yılına kadar devam etmiştir. Bu yıldan itibaren Kız Enstitüleri, ortaokula dayalı üç yıllık birer meslek okulu haline getirilmiş ve bu liselerde meslek bölümü seçimine dayalı programlar⁹ uygulayan bir okula dönüştürülmüştür (Karamuk, 1973: 106-109, Katırcı ve Türk, 2010: 127, Demirtaş ve Küçük, 2008: 150).

1974-1975 Eğitim ve öğretim yılına kadar Kız Enstitüsü adıyla anılan kurumlar III. Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri ve IX. Milli Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda “Kız Meslek Lisesi” olarak adlandırılmıştır. Bu eğitim ve öğretim yılından itibaren bu okullarda hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı Kız Teknik Liseleri şeklini almıştır (Katırcı ve Türk, 2010: 127, Demirtaş ve Küçük, 2008: 150).

Kız Enstitüleri’nin Eğitim ve Öğretim Programı

Kız Enstitüleri’nin eğitim ve öğretim programı genel bilgi ve mesleki bilgi derslerinden oluşmaktaydı. Genel bilgi dersleri; Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, fen bilgisi, matematik, biyoloji, defter tutma, Fransızca, beden terbiyesi ve musiki’den oluşmuştur (Sezer Arıç, 2014: 202-203). Mesleki bilgi dersleri ise biçki-dikiş, moda¹⁰, erkek ve kadın çamaşırları, yapma çiçek, nakış, meslek ve süsleme resimleri¹¹, çocuk bakımı ve sağlık bilgisi, yemek pişirme¹², ev idaresi¹³ dersleri olup öğrencilere teorik ve pratik olarak verilmiştir (Kız Teknik Öğretim, 1945: 6-9). Kız Enstitüleri teknik öğretim yapan kurumlar olduğundan, öğrenci üçüncü sınıfa geldiğinde biçki-dikiş ya da moda sanat şubelerinden birini tercih ederek IV. ve V. sınıflarda seçtiği şubenin müfredatına uygun olarak tamamen teknik dersler görmüştür (Kız Teknik Öğretim, 1945: 5, Ergin, 1977: 2106, Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944: 85). Kız Enstitüleri’nde ilkokul mezunlarına verilen derslerin kategorileri ve haftalık ders saati sayıları aşağıda Tablo-1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Kız Enstitüleri’nde İlkokul Mezunlarına Verilen Derslerin Kategorileri ve Haftalık Ders Saatleri

DERSLER	I.Sınıf	II.Sınıf	III.Sınıf	IV.Sınıf	V.Sınıf
Genel Bilgiler	23	17	14	7	7
Mesleki Bilgiler	16	22	30	37	37
Haftalık Ders Saatlerinin Toplamı	39	39	44	44	44

Kaynak: Kız Sanat Enstitüleri [t.y.]. İstanbul: Maarif Vekâleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik Yayın Müdürlüğü Matbaacılık Okulu, s. 10.

Tablo-1’deki verilere göre ilkokul mezunlarının gördüğü derslerin “genel bilgiler” ve “mesleki bilgiler” olmak üzere iki kategoriye ayrıldığı görülmektedir. İlk iki yıl için planlanan haftalık ders saati sayısı 39 iken son üç yıl için bu sayı 44 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Kız Enstitüsü’ne ortaokul mezunlarının alındığı IV. ve V. sınıflarda verilen derslerin tamamına yakın “mesleki bilgileri” dersleri oluşturmuştur.

Kız Enstitüsü’nde ortaokul mezunlarının bulunduğu bölümde verilen dersler daha önce de belirtildiği üzere “mesleki bilgiler” kategorisinde olup tamamen teknik eğitime yöneliktir. Bu bakımdan ortaokul mezunlarının bulunduğu kısımda haftalık toplam 44 saat ders verilmiştir (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 10).

⁹ Bu programlar, giyim, çocuk gelişimi ve bakımı, el sanatları ve çiçek, beslenme ve ev yönetimi, nakış ve resim olmuştur. Yine aynı yıl çocuk gelişimi bölümünde öğrenim gören öğrencilerin uygulama yapmaları ve çocukları eğiterek ilköğretime hazırlamaları amacıyla uygulama sınıfları açılmıştır Bkz.: Türk ve Katırcı, (2010). s. 127.

¹⁰ Kadın ve çocuk şapkalı her çeşit süs eşyaları.

¹¹ Elbise ve şapka süs eşyaları, nakış resimleri.

¹² Her türlü yemek ve pastacılık.

¹³ Ütü, kola, tamir, örgü, lekecilik ve kumaş boyacılığı.

Yukarıda anlatıldığı üzere 1949-1950 eğitim ve öğretim yılında Kız Enstitüleri'nin programında yapılan düzenlemeyle enstitülerin Kız Sanat Ortaokulu ve Kız Sanat Enstitüsü olarak iki kategoriye ayrıldığına değinilmiştir. Kız Sanat Ortaokulları'na devam eden öğrenciler haftada 36 saat ders görmüş, Kız Sanat Enstitüsü'nde öğretim yapmak isteyenlere el maharetleri ve mesleki bilgiler verilmiştir. Öğrencilerin bünye ve kabiliyetlerine göre müstakil bir meslek seçmelerine olanak tanınmıştır (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 12). Kız Sanat Ortaokulları'nda okutulan dersler aşağıda Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: Kız Sanat Ortaokullarının Haftalık Ders Cetveli

Umumi Bilgi Dersleri	I.Sınıf	II.Sınıf	III.Sınıf
Türkçe	6	4	4
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	2	1
Yurttaşlık Bilgisi	1	1	1
Matematik	5	4	4
Fizik	-	3	3
Kimya	-	-	2
Tabiat Bilgisi	3	3	2
Yabancı Dil	3	3	3
Beden Eğitimi	1	1	1
Resim	1	1	1
Müzik	1	1	1
Din Bilgisi	1	1	-
Toplam:	26	26	25
Aile Bilgisi ve Atelye Dersleri			
Ev İdaresi Yemek Pişirme, Gıda	5	5	5
Sağlık ve Hasta Bakımı	-	-	2
Çocuk Bakımı ve Eğitimi	1	1	1
Alışveriş İşleri	1	-	-
Giyim	3	2	3
El İşleri	-	2	-
Toplam:	10	10	11
Derslerin Genel Toplamı:	36	36	36

Kaynak: Kız Sanat Enstitüleri [t.y]. İstanbul: Maarif Vekâleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik Yayın Müdürlüğü Matbaacılık Okulu, s. 12-13.

Tablo 2'deki verilerden hareketle, Kız Sanat Ortaokulları'nda umumi bilgi dersleri ile aile bilgi ve atelye dersleri olmak üzere iki ayrı kategoride sınıflandırılmıştır. Umumi bilgi derslerinin içeriğinin genel ortaokulların müfredatıyla aynı olduğunu söylemek gerekir. Kız Sanat Ortaokulları'nda öğretimi yapılan aile bilgisi ve atelye derslerinin içeriğinin ise uygulamalı eğitim için gerekli olan derslerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Buna göre öğrencilere ev idaresi, yemek pişirme, gıda, sağlık ve hasta bakımı, çocuk bakımı ve eğitimi, alışveriş işleri, giyim ve el işleri dersleri verilmiştir.

Kız Sanat Enstitüleri'nde öğrencilere umumi bilgi dersleri ile birlikte aile bilgisi, atelye ve meslek dersleri verilmiştir. Bu bağlamda öğrenciler, genel bilgi ve ev kadınlığı bilgilerini geliştirmenin yanı sıra istek ve kabiliyetlerine uygun bir alanda ihtisas yapma olanağı da bulabilmiştir. Bu ihtisas alanları; ev kadınlığı, dikiş, çamaşır, nakış, moda çiçek, resim ve büro eğitimidir (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 13-14). Kız Sanat Enstitüleri'nde okutulan dersler aşağıda Tablo 3'te gösterilmiştir:

Tablo 3: Kız Sanat Enstitüleri'nin Haftalık Ders Cetveli

Umumi Bilgi Dersleri	I. Sınıf	II. Sınıf
Türkçe	2	1
Psikoloji	2	-
Ticaret Bilgileri	1	-
Tatbiki Fizik	1	-
Tatbiki Kimya	2	-
Yabancı Dil	2	1
Beden Eğitimi	1	1
Müzik	2	1
Genel ve Mesleki Tezyini Resim	2	1
Toplam:	15	5
Aile Bilgisi ve Atelye Dersleri		
Toplum Sağlığı	-	2
Evde Hasta Bakımı	-	2
Aile Münasebetleri	1	-
Yemek Pişirme ve Gıda	3	3
Çocuk Bakımı ve Eğitimi	1	2
Ev İdaresi	3	3
Müstehlik Eğitimi	1	-
Ev Planlama ve Dekorasyon	-	2
Giyim*	4	-
Elişleri	-	2
Toplam:	13	16
İhtisas Bölümü Atelye Dersleri Toplamı:	8	15
Umumi Bilgi Dersleri Toplamı:	15	5
Toplam:	36	36

Kaynak: Kız Sanat Enstitüleri [t.y]. İstanbul: Maarif Vekâleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik Yayın Müdürlüğü Matbaacılık Okulu, s. 16. (*Dikiş ihtisas bölümünü seçenler bu (dört saatlik) giyim dersini dikiş dersinde görmüşlerdir.)

Tablo 3'teki verilerden hareketle Kız Sanat Enstitüsü'nde okutulan umumi bilgi derslerinin Türkçe, psikoloji, ticaret bilgileri, tatbiki fizik, tatbiki kimya, yabancı dil, beden eğitimi, müzik ve resim (genel ve mesleki tezyini) olduğu görülmektedir. Aile bilgisi ve atelye dersleri ise toplum sağlığı, evde hasta bakımı, aile münasebetleri, yemek pişirme ve gıda, çocuk bakımı ve eğitimi, ev idaresi, müstehlik eğitimi, ev planlama ve dekorasyon, giyim ve elişleridir.

Kız Sanat Enstitüleri'nde okutulan aile bilgisi ve atelye dersleri geniş ölçüde gıda, giyinme, ev kaynaklarının idaresi ve kullanılması, aile bireylerinin büyümesi ve gelişmesi, sağlıklarının korunması, her günkü sosyal ilişkileri ve daha mutlu bir aile hayatı kurabilmek için fertlerin aile ilişkileri ve davranışlarının gelişmesi ile ilgili önemli konular içermiştir (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 17).

Kız Sanat Enstitüleri'nde ihtisas bölümlerinden birini seçen öğrenciler, yine o alanın bazı derslerini "zorunlu" bazılarını da "seçmeli" olarak almıştır. Örneğin dikiş ihtisas alanını seçen bir öğrenci birinci sınıfta etek, buluz, spor elbise ve çocuk giyim derslerini, ikinci sınıfta fantezi elbise ve döpiyes, manto veya dökar, atelye idareciliği derslerini zorunlu olarak almıştır. İkinci sınıfın birinci yarıyılında; Türk sanatları, nakış, çiçek, kadın çamaşırı ve mesleki resim derslerinden birisini, ikinci sınıfın ikinci yarıyılında ise eldiven, kemer, v.s. mülaj ve biçki ile kalıp hazırlama, ev çamaşırları, basit şapka derslerinden birisini "seçmeli" olarak almıştır. Gerek aile bilgisi dersleri gerekse atelye dersleri pratik ve teorik olarak atelye ve sınıflarda yapılarak uygulamalı eğitim yapılmıştır¹⁴ (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 17). Enstitüde eğitim ve öğretime her yıl Ekim ayının ilk haftası başlanmış ve Mayıs ayının son haftasında bu okul tatil olunmuştur (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 11-14).

Kız Enstitüleri bünyesindeki Köy Kadınları Gezici Kursları'nda dersler haftada beş gün verilmekle birlikte bu derslere bir öğrenci grubu öğleden önce diğer öğrenci grubu ise öğleden sonra kursa devam etmiştir. Gezici kursların programında; ev idaresi,¹⁵ biçki-dikiş,¹⁶ yün örgü işleri ve bitkisel boyalarla

¹⁴ Kız Enstitüleri'nde sınıf geçme ve okul bitirme sınavları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Kız Enstitüleri Sınıf Geçme ve Bitirme İmtihanları Yönetmeliği, (1947), Ankara: Milli Eğitim Basımevi, s. 3-32.

¹⁵ Leke çıkarmak, ütü yapmak, belirsiz yama ve örgüler yapmak, evin ve eşyanın günlük ve haftalık temizlikleri, pire, tahtakurusu, sinek, bit gibi zararlı haşerelerle mücadele etmek.

boyacılık, nakış, çocuk ve hasta bakımı gibi tamamen uygulamaya dayalı dersler verilmiştir. Ayrıca okuma ve yazma bilmeyenlere bu kurslarda okuma, yazma ve hesap öğretilmiştir. Bu kursların öğretiminde köylünün ihtiyaçları ve öğrencilerin temin edebilecekleri malzemeler göz önünde tutularak pratik dersler için gerekli olan uygulama malzemeleri kursa devam eden öğrencilere bakanlıkça parasız verilmiştir. Kurs öğretmenlerinin Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanan bütün mobilyalar ile yatak ve mutfak takımları, kursta dersler için gerekli olan bütün eşya, mobilya ve ders aletleri portatif şekilde yaptırılmıştır (Kız Teknik Öğretim, 1945: 23-26).

Kız Sanat Enstitüleri'nden mezun olan öğrenciler amaçları ve hedefleri doğrultusunda Orta Dereceli Kız Sanat Okulları'nda öğretmen olmak isterlerse *Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda*,¹⁷ *Köy Kadınları Gezici Kursları'nda* öğretmen olmak isterlerse de yaz aylarında açılan kısa süreli *Öğretmenlik Kursları'nda* öğrenim görmeleri gerekmiştir. Herhangi bir kadın sanatı üzerinde uzmanlaşmayı hedefleyen öğrenciler *Olgunlaşma Enstitüleri'nde*, resmi ve özel müesseselerde sekreter olarak çalışmayı amaçlayanlar *Sekreter Okulları'nda*, Endüstri maddeleri ve el sanatları mamullerinin zevkli ve beğenilen vasıfları taşıyacak bir şekilde imal edilme usulleri üzerinde bilgilerini artırmak isteyenler ise *Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda* eğitimlerine devam etmeleri gerekmiştir (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 43).

1958-1959 Eğitim ve öğretim yılında Kız Sanat Enstitüleri'nden mezun öğrencilerin sayılarına bakıldığında 2307 öğrencinin mezun olduğu dikkati çekmektedir. Bu öğrencilerin %20'si 1959-1960 öğretim yılında öğrenimlerine devam edebilmek için diğer okullara girmiş, %36'sı çeşitli müesseselerde çalışmaya başlamış, %44'ü ise ev ve kendi şahsi işleriyle meşgul olmuştur (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 43).

Kız Enstitüleri'nde Uygulama Çalışmaları

Kız teknik öğretim okullarının bazılarında okul bünyesinde belli bir sermaye toplanmış ve bu sermaye ile işleyen birer sipariş atölyesi kurulmuştur. Bu sipariş atölyelerinin kurulma amacı öğrencilerin bir siparişin bütün sorumluluğunu üstlenmelerini ve bunu başarmalarını sağlamak, öğrencileri serbest iş hayatına alıştırmak, enstitülerin öğretim programlarına göre okutulan dersler için gerekli olan ilk maddeleri, devlet bütçesine ve öğrenci velilerine maddi yük olmamasını sağlayarak hem okulların bütçesi hem de öğrenciler için tasarruflar sağlamak olmuştur. Bu nedenle bu atölyeler, buldukları okulların pratik dersler programlarına giren her türlü siparişi kabul etmiş ve sipariş ücretlerinin bir kısmını iş üreten öğrencilere vermiştir. Bu atölyelerin olanaklar çerçevesinde her Kız Enstitüsü'nde açılması için çaba gösterilmiştir (Kız Teknik Öğretim, 1945: 32).

Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulu'nda ihtiyaç olması halinde birer tekâmül atelyesi de açılmıştır. Bu atelyelerin gayesi, bu okulları bitiren öğrencilerden bir sanat şubesinde uzmanlaşmasını sağlamak, iş piyasasında serbest atelye açarak daha yetkili çalışmak isteyenleri sanatları bakımından daha güçlü ve rekabet alanında daha kolayca başarılı olacak şekilde yetiştirmektir. Tekâmül atelyeleri genellikle sipariş atelyesi olan her okulda açılmış, gerek sipariş gerekse tekâmül atelyelerinde çalışan öğrenciler ve mezunlar atelye şeflerinin takdirine göre yaptıkları her iş için çalıştıkları her saat başına ücret almıştır (Kız Teknik Öğretim, 1945: 33-35).

Kız Enstitüleri her eğitim ve öğretim yılı sonunda bir sergi açarak veya bu eğitim ve öğretim yılı içerisinde sık sık elbise ve moda geçitleri düzenleyerek öğrencilerin elinde çıkan her türlü çalışmayı halka tanıtmıştır. Bu sergi ve geçitler, gerek enstitü öğrencilerinin oluşturmuş olduğu eserleri ve emeklerini sergilemek gerekse toplum ve ailede hayatında bu kurumların lüzumlu ve faydalı olduğunu öğrenci velilerine ve halka gösterme amacı taşımıştır. Gündelik yaşamın güzelleştirilmesine yönelik çalışmalarıyla göz dolduran enstitülerin bu faaliyetleri başta öğrencilerin anne ve babaları olmak üzere faydalı yararlılıklarıyla toplumun beğenisini kazanmıştır (Kız Teknik Öğretim, 1945: 42-44).

Kız Enstitüleri modern Türkiye Cumhuriyeti'nde; yeni kadın kimliğinin oluşmasında, yeni toplumun meşruluğunun sağlanması ve desteklenmesinde çok önemli bir rol üstlenmiş olan eğitim kurumlarıdır (Gök, 1999: 242). Bu bağlamda enstitülerdeki yemek pişirme, dikiş-nakış ve ev ekonomisi dersleri, oluşturulmak istenen toplumun temel dinamiği olan kadınlara hitap etmiştir (Akşit, 2005: 145). Açılan Kız Enstitüsü zincirinin en önemli halkalarından biri de Urfa Kız Enstitüsü'dür. Bu enstitü Urfa'da

¹⁶ Erkek, kadın ve çocuk elbise ve çamaşırları.

¹⁷ Ortaokullar ile Kız Sanat ortaokulları ve Kız Sanat Enstitüsüne öğretmen yetiştirmek amacıyla İsmet Paşa Kız Enstitüsü bünyesinde Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu kurulmuştur. Bu okul 1934-1935 öğretim yılında açılmış ve esas itibarıyla iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm Ortaokulların biçki-dikiş öğretmenlerini yetiştiren 2 yıllık "ortaokul öğretmenliği kısmı" diğer bölüm ise Kız Enstitüleri'nin ve Akşam Sanat Okullarının meslek ve atölye dersleri öğretmenlerini yetiştiren 3 yıllık "ihtisas kısmı" olmuştur. İhtisas bölümüne, ortaokul öğretmenliği kısmını başarıyla bitirip öğretmenler meclisi tarafından kabiliyetli ve bilgi bakımından bu kısma girmeye layık görülen öğrenciler kabul ediliyordu. Okul parasız ve yatılıydı. Ancak daha sonra okula paralı yatılı ve yatsız öğrenci alınmaya başlanmıştır. Bkz.: Cemil Öztürk (2007). Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 240; Cavit Binbaşıoğlu (2014). Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi, Ankara: Anı Yayıncılık, s. 386.

modern kadın kimliğinin oluşturulmasında ve Kız Enstitüsü felsefesinin Urfa'ya yerleştirilmesinde aracı bir rol oynamıştır.

Urfa Kız Enstitüsü'nün Açılışı ve Enstitü'ye Öğrenci Kabulü

Bugün dokuz ili kapsayan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde¹⁸ Cumhuriyet döneminde Gaziantep, Diyarbakır, Mardin, Siirt ve Urfa il statüsündeydi. Kız Enstitüleri açısından bu iller incelendiğinde, o dönem itibariyle yalnızca Gaziantep, Diyarbakır ve Urfa'da Kız Enstitüleri kurulmuştu. Bunlar arasında Urfa Kız Enstitüsü ve bünyesindeki Akşam Kız Sanat Okulu'nun 1942 yılında resmen açıldığı bilinmektedir. (URL-1) Eğitim-öğretime de 09.11.1942 tarihi itibariyle başlanmıştır (Yenilik, 12 İkinciteşrin 1943: 1).

Urfa Kız Enstitüsü¹⁹ kurulurken eğitim ve öğretimin yapılacağı mevcut bir bina olmadığından bir bina inşa edilinceye kadar eğitim ve öğretime *İnönü İlkokulu*'nda başlanması uygun görülmüştür.²⁰ Enstitünün açılışı Urfa'da bir yankı uyandırmış ve Urfa'nın yerel basınının öncü gazetelerinden biri olan *Yenilik*²¹, "*Vilayetimiz için çok hayırlı faydalı bir iş*" başlıklı haberle Kız Enstitüsü'nün açıldığını halka duyurmuştur (Yenilik, 28 Eylül 1942: 2, Yenilik, 29 Eylül 1942: 2, Cumhuriyet, 30 Eylül 1942: 2, Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 8, Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944: 86). Ne var ki, daha çok kapalı bir toplum yapısını barındırdığı düşünülen ve kızların okuryazarlık oranının oldukça düşük olduğu Urfa'da yeni ve modern bir okul olan Kız Enstitüsü'nün benimsenmesi o kadar da kolay olmamıştır. Gazeteci ve yazar A. Naci İpek²² enstitünün açılmasıyla birlikte Urfa halkının enstitüye bakışını şu ifadelerle özetlemiştir:

"Eve kapalı, dört duvar arasında yaşayan analarımız, kız evlatlarının biraz serbestiye kavuşacağı düşüncesi ile daha önemlisi okuyup cehalet perdesini aralayacağı inancıyla, okulu umut, coşku ve sevinç ile karşıladılar. Hatta bazı babaların 'Kız okuyup da ne olacak?' soru ve dayatmasını kırmak için çaba sarf ettiler, fikir ve çaba birliğine girdiler. O zamanlar ilkokul öğrencisi olan ben bu müşahedeleri aile efradı ve yakın çevremdeki büyüklerimden, okulda hocalarımızın müspet telkinlerinden seziniyordum. Kısacası, okulu istemeyenlere karşı genel ve sessiz fakat etkili bir dayanışma seferberliği kendiliğinden başlatılmış gibi idi." (İpek, röportaj)

İpek'in ifadelerinden, Kız Enstitüsü'nün açılmasının Urfa'da toplumun bir kısmında sevinç ve coşkuyla karşılandığı ancak diğer bir kısmında bu okula karşı ön yargının olduğu anlaşılmaktadır. Enstitü'nün kuruluş yıllarının II. Dünya Savaşı sürecine rastladığı ve Türkiye'nin savaş ekonomisi şartlarında olduğu dikkate alındığında ise bütün dar olanaklara rağmen yeni ve modern bir okulun Urfa'ya kazandırılması aslında çok önemli bir gelişmedir. Bu gelişmenin ve dolayısıyla enstitünün vereceği mesleki ve modern eğitimin farkında olanlar çocuklarını bu okula kayıt ettirmişlerdir.

Türkiye'nin diğer Kız Enstitüleri'nde olduğu gibi Urfa Kız Enstitüsü'nde de öğrenci kayıt kabulü 3 ayrı kategoride gerçekleştirilmiştir. Enstitüye kaydolabilmek için ya ilkokul mezunu ya da ortaokul mezunu olmak ön koşul olarak getirilmiş; her iki koşulu da sağlayamayanlar ise "öğrenimi tamamlamamış olanlar" kategorisinde okula kaydedilmiştir.

Urfa Kız Enstitüsü'nün ilk öğrencilerinden biri olan Necla Alpan'a²³ göre, Kız Enstitüsü'nün açıldığı yıllarda Urfa'da toplumun bir kısmında kız çocuklarının okula gönderilmesine yönelik önyargı doğal olarak

¹⁸ Bu iller Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak'tır.

¹⁹ Okul binası için bkz.: Ek-2.

²⁰ O dönemde Urfa'nın eğitim kurumları da son derece yetersiz kalmış ve 1947 yılı itibariyle Urfa merkezde sadece 7 ilkokul olmasına rağmen bu okullardan sadece 5'i faal olarak eğitim verebilmiştir. Kalan diğer iki ilkokul binasızlıktan eğitim ve öğretim yapamamıştır. Bu okullardan biri İnönü İlkokuluydu ve bu okula tahsis edilen bina Urfa Kız Enstitüsü'nün açılmasıyla bu enstitüye verilmiştir. Bkz.: Reşit Akyüz, "Urfa'da Okullar Derdi", Yenilik, 6 Ekim 1947, s. 1-2.

²¹ Celal Özbek tarafından kurulan bu gazete 1934 yılı Şubat ayında yayımlanmaya başlamıştır. 1938 yılına kadar güneşirni, 1939'da ise Salı ve Cuma olmak üzere haftada iki gün çıkarılmıştır. Yenilik, 23 Mayıs 1939 tarihli nüshadan sonra 22 Eylül 1942 tarihine kadar yayımına ara vermiş; daha sonra tekrar başlamış ve gazete günlük olarak çıkmıştır. Bazı maddi olanaksızlıklardan dolayı zaman zaman ara vermekle beraber, 5 Haziran 1947 tarihli nüsha ile tekrar yayımına başlamış ve gazetenin yayım hayatı 1950 yılına kadar sürmüştür. Bkz.: Abdullah Orak (2015). II. Dünya Savaşı Sürecinde Urfa (1939-1945), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 44-45.

²² 1932 yılında Urfa'da doğmuş, İlk, orta ve lise eğitimini burada tamamlamıştır. 1950 yılında "*Yeni Urfa*" gazetesinde "*İhsan İstemez*" ve "*Tolunay Müstear*" mahlaslarıyla ilk yazılarını yazmaya başlayan İpek, 1952'de Celal Uslusoy ile birlikte "*Urfa*" gazetesini çıkarmış ancak bu gazete uzun ömürlü olamamıştır. Bundan dolayı günlük yazılarını "*Urfanın Sesi*" gazetesinde yazmıştır. 1953 ve 1954 yılları arasında Yaşar Kemal ile *Cumhuriyet* gazetesinde çalışmıştır. Daha sonra ise Urfa'ya gelerek 1957'de "*Karakoyun*", 1961'de "*Fırat*" gazetesini çıkarmış ve bu gazetenin yayım hayatı 1964 yılına kadar sürmüştür. Aynı zamanda 1985 yılına kadar "*Cumhuriyet*", "*Yeni İstanbul*" ve "*Akşam*" gazetelerinin Urfa temsilciliğini yapmıştır. Sonraki yıllarda "*Güneydoğu*" ve "*Hizmet*" gazetelerinde yazılar yazmıştır. 2003 yılında "*Halkın Sesi*" gazetesinin genel yayın yönetmenliğini ve başyazarlığını yapmış ve bu görevi 2006 yılına kadar sürdürmüştür. İpek, gazetecilik mesleğinin yanında 1964'te *Özlem Kitabevi*'ni açmış, şiir ve edebiyat ile ilgilenmiştir. Nitekim 1966 yılında "*Anzılha*" adlı şiir ve edebiyat dergisinde okuyucularına seslenmiştir. 1969'da "*İlimiz Şanlıurfa*" kitabı ile yine aynı yıl on yıllık bir çalışmanın ürünü olan "*Şiirlerde Urfa*" antolojisini çıkarmıştır. 1994'te "*Urfalı Güzel*", 1999'da "*Gönlümde Şiirleştiğin An*" adlı şiir kitaplarını yazmıştır. 1960 ve 1986 yılları arasında Kızılay Urfa Şubesi'nin yönetim kurulu üyeliği ve ikinci başkanlık görevini üstlenmiş ve yine o yıllarda THK ile ÇEK'nun il başkanlığını on yıl yapmıştır. ŞTV ve Güneydoğu TV'de "*Başka Urfa Yok*", "*Son Urfalılar*" programlarını yapmıştır. 1991'de ŞURKAV'ın 2004'te *Şanlıurfalılar Vakfı*'nın kurulmasında çaba sarf etmiş ve halen bu vakıfların mütevelli heyetinde yer almaktadır. A. Naci İpek, Röportaj, 14.09.2015.

²³ 1930 yılında Urfa'da doğmuştur ve Urfa Kız Enstitüsü'nün ilk öğrencilerindedir.

enstitüye kayıt yaptıracak öğrenci sayısını da etkilemiştir (Alpan, röportaj). 1942 ve 1950 yılları arasında Urfa Kız Enstitüsü'ne kayıtlı öğrenci sayısı aşağıda Tablo 4'te gösterilmiştir.²⁴ Tablo 4'teki veriler incelendiğinde yıllara göre öğrenci kabulünde istikrarlı bir artış ya da düşüş olmadığı dikkati çekmektedir. Açıldığı yılı müteakiben öğrenci sayısında bir artış gözlemlenirken daha sonraları yer yer düşüş ya da artış olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum öğrencilerin bir kısmının okula kayıt yaptırdığı halde devam etmemesi, bir kısmının çeşitli nedenlerle okuldan ayrılması, yakın çevre ya da toplumun okula bakış açısında görülen olumsuzluklar, memur kesimin tayin nedeniyle çocuklarını başka okullara naklettirmeleri gibi sebeplerle izah edilebilir. Bu nedenlerin öğrenci sayısında düşüşe sebep olabileceği kuvvetle muhtemel olmakla birlikte; okulun profili, ünlenmesi, öğrenci modeli, modern ve mesleki eğitimin getirileri, kişisel tavsiye v.b. nedenler de zaman zaman öğrenci sayısının artmasına neden olmuş olmalıdır.

Tablo 4: 1942 ve 1950 Yılları Arasında Urfa Kız Enstitüsü'ne Kayıt Yaptıran Öğrenci Sayısı

Eğitim ve Öğretim Yılları	ENSTİTÜYE KAYIT YAPILAN KISIM		
	İlkokul Mezunlarının Alındığı Kısım	Ortaokul Mezunlarının Alındığı Özel Kısım	Herhangi Bir Eğitim Ön Koşulunun Aranmadığı Akşam Kız Sanat Okulu
1942-1943	8	4	26
1943-1944	19	6	42
1944-1945	10	4	22
1945-1946	18	4	12
1946-1947	23	1	83
1947-1948	28	8	50
1948-1949	16	1	28
1949-1950	9	-	28

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğrenci Kütük Defteri; Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri (1945-1946, 1946-1947, 1948-1949, 1949-1950).

Enstitü'nün Müdür ve Öğretmen Kadrosu

Urfa Kız Enstitüsü'nün ilk müdürü Ali Yaver Bayazıt'tır.²⁵ *Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Sicil Defteri'*nden Bayazıt'ın 15.10.1942-14.02.1943 tarihlerinde görev yaptığı bilgisine ulaşılmıştır. Ancak Bayazıt'tan sonra gelen Nedime Kamışlı'nın göreve başlama tarihi 14.02.1944 olarak gözüktüğünden ve Nedime Kamışlı ile ilgili evrakta Kamışlı'nın 1944 yılında göreve başladığı teyit edildiğinden Ali Yaver Bey'in görevinin bitiş tarihinin 14.02.1943 değil 14.02.1944 olması kuvvetle muhtemeldir. Bu saptamada, *Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Sicil Defteri'*nde Nedime Kamışlı'dan önce gelen müdürün Ali Yaver Bayazıt olduğunun belirtilmesi, Kız Enstitüsü'nün bir yıl boyunca müdürsüz kalamayacağı, müdürsüz kalsa bile vekaleten bir kadro olması gerektiği ancak defterden böyle bir bilgiye ulaşılmaması, 14.02.1943 ile 14.02.1944 tarihleri arasında yalnızca tek bir rakam farkının bulunması gibi hususlar etkili olmuştur. Enstitü'nün diğer müdürleri aşağıda tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5: Urfa Kız Enstitüsü'nde Görev Yapan Müdürler

Ali Yaver Bayazıt	05.10.1942-14.02.1943
Nedime Kamışlı	14.02.1944-31.12.1945
Muazzez Sümer	31.12.1945-22.11.1948
Mahmure Suer	06.01.1949-15.16.10.1953
Nermin Berk Taşan	15.10.1953-11.10.1960

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.

Urfa Kız Enstitüsü'nün açıldığı ilk yıl bugünkü ifadeyle 1942-1943 eğitim ve öğretim yılı güz döneminde öğretmen sayısı çok az olmakla birlikte²⁶ müteakip eğitim ve öğretim yıllarında öğretmen sayısında genel olarak bir artış gözlemlenmiştir. Buna göre 1942 ve 1950 yılları arasında Urfa Kız Enstitüsü'nde görev yapan öğretmen²⁷ sayısı aşağıda Tablo 6'da gösterilmiştir:

²⁴ 1943-1944 eğitim ve öğretim yılında enstitüye kayıt yaptıran öğrencilerin listeleri Ek-3, Ek-4 ve Ek-5'te gösterilmiştir.

²⁵ Bkz.: Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.

²⁶ Bkz.: Ek-6.

²⁷ Bkz.: Ek-6 ve Ek-7.

Tablo 6: 1942 ve 1950 Yılları Arasında Urfa Kız Enstitüsü'nde Görev Yapan Öğretmen Sayısı

Eğitim ve Öğretim Yılları	GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLER		
	Bayan	Erkek	Toplam
1942-1943	8	1	9
1943-1944	10	-	10
1944-1945	10	-	10
1945-1946	12	1	13
1946-1947	12	3	15
1947-1948	11	2	13
1948-1949	15	-	15
1949-1950	13	1	14

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.

Yine Tablo 6'daki verilerden hareketle enstitüde görev yapan bayan öğretmenlerin çoğunlukta erkek öğretmenlerin ise azınlıkta olduğu dikkati çekmektedir.

Urfa Kız Enstitüsü'nün Sağlık Personeli

Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri'nden edinilen bilgiye göre enstitünün kuruluş yıllarından başlamak üzere sağlık personeli de enstitüde görevlendirilmiştir. Kayıtlara geçen ilk isim İstanbul doğumlu olan Müfit Hekimoğlu'dur. Hekimoğlu, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Urfa Memleket Hastanesi Dahiliye Mütahassısı (İç Hastalıkları Uzmanı) iken Urfa Kız Enstitüsü'ne atanmıştır. 30.11.1944 ile 08.03.1946 tarihleri arasında bu okulda görev yapan Hekimoğlu hastalığından dolayı İstanbul'a gitmiş dolayısıyla enstitüdeki görevi de son bulmuştur (Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri: 32). Hekimoğlu'nun ardından Urfa Memleket Hastanesi Baş Hekimi ve Operatörü olan Hüsamettin Özgan 19.03.1946 tarihi itibarıyla Urfa Kız Enstitüsü'nde Doktor Vekili unvanıyla göreve başlamıştır. Özgan, 07.05.1946 tarihinde asaleten Enstitü doktorluğuna atanmış ve 01.10.1946 tarihinde ise istifa etmiştir (Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri: 33). Özgan'ın ardından Kâzım Ömür aynı göreve getirilmiştir. Boyabat doğumlu olan Ömür de Hekimoğlu ve Özgan gibi İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Urfa Kız Enstitüsü'nde 25.11.1946-13.11.1947 tarihleri arasında görev yapmıştır. Kâzım Ömür'ün görevinden ayrıldığı gün tekrar Hüsamettin Özgan bu göreve atanmış; 01.01.1950 tarihine kadar bu görevi sürdürmüştür (Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri: 33).

Urfa Kız Enstitüsü'nde Eğitim ve Öğretim

Daha önce de belirtildiği üzere Urfa Kız Enstitüsü'nde eğitim ve öğretim 3 ayrı kategoride gerçekleştirilmiştir. İlkokul mezunlarına beş yıllık bir öğrenim devresinde ortaokul derecesinde öğretim verilmekle birlikte biçki-dikiş, çamaşır, nakış, elbise, ev idaresi, yemek pişirme, şapka yapma, çiçekçilik ve çocuk bakımı gibi teknik ve teorik dersler de verilmiştir. Bu derslerle kızlar bir taraftan ev ve aile hayatına hazırlanmış diğer taraftan da bu bilgi ve zanaat dallarında hayatlarını kazanmaları sağlanarak aile yapısıyla düzenini kuvvetlendirme ve sosyal kalkınma hedeflenmiştir (Yenilik, 28 Eylül 1942: 2, Yenilik, 29 Eylül 1942: 2).

Ortaokul mezunlarına iki yıllık bir süre içinde öğretim verilerek ve bu süreçte öğrencilerin ortaokul devresinde meslek dersleri çerçevesinde öğrenmeye olanak bulamadıkları aile bilgi ve becerilerini bir başka ifadeyle bir anne için gerekli olan geniş ölçüde bilgiyi veya çeşitli iş ve kadınlara yönelik zanaat dallarının birkaçında hayatlarını kazanmaları amaçlanmıştır (Yenilik, 28 Eylül 1942: 2, Yenilik, 29 Eylül 1942: 2).

Öğrenim çağı geçtiği halde ilkokulu bitirmemiş veya evlenmiş 16-45 yaş arasındaki genç kız ve kadınlara herhangi bir öğrenim seviyesi aramaksızın, biçki-dikiş, çamaşır, nakış, elbise, ev idaresi, yemek pişirme, şapka yapma, yapay çiçek ve çocuk bakımı konularında ameli (uygulamalı) dersler Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'nda verilmiştir. Bu gruptaki öğrenciler haftada bir veya iki gün olmak üzere her sanat şubesi için haftada 6 saat devam mecburiyetindeydiler (Yenilik, 28 Eylül 1942: 2, Yenilik, 29 Eylül 1942: 2, Cumhuriyet, 30 Eylül 1942: 3).

Urfa Kız Enstitüsü'nde verilen dersler kategorilere göre "umumi bilgi" ile "aile bilgisi ve atelye" dersleri olmak üzere iki ayrı grupta sınıflandırılmıştır. Aşağıda Tablo. 7'de Urfa Kız Enstitüsü'nde verilen dersler gösterilmiştir:

Tablo 7: Urfa Kız Enstitüsü'nde Verilen Dersler

Umumi Bilgi Dersleri	Aile Bilgisi ve Atelye Dersleri
Türkçe	Ev İdaresi ve Yemek Pişirme
Matematik	Çocuk Bakımı
Tabiat Bilgisi	Biçki Dikiş
Fizik-Kimya-Teknoloji	Moda Çiçek
Yurt bilgisi	Nakış
Tarih	Çamaşır
Coğrafya	
Askerlik	
Fransızca	
Resim	
Beden Eğitimi	

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.

Dikkat çeken bir husus olarak, Kız Sanat Enstitüleri'nin Ders Dağıtım Cetveli'nde (Kız Sanat Enstitüleri, t.y.: 16) psikoloji ve müzik dersleri yer almasına rağmen *Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri*'nde bu derslerin ve dolayısıyla dersi veren öğretmenlerin kaydına rastlanılamamıştır. Yine de bu durum müzik ve psikoloji derslerinin enstitüde verilmediği anlamına gelmemektedir. Bu derslerin başka derslerin öğretmenleri tarafından verilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Enstitü öğrencilerine salt ders verilmemiş, dersler aynı zamanda çeşitli sosyal aktivitelerle desteklenmiştir. Örneğin Urfa Kız Enstitüsü, 1948 yılında Gaziantep'e bir gezi düzenlemiştir. Yine enstitünün faaliyetleri arasında balolar yer almış ve ayrıca kendi öğrencilerinden maddi durumu iyi olmayanların yararına seçkin sanatçılardan oluşan konserler düzenlemiştir (Urfa, 23 Mart 1948: 1, Yeni Urfa, 8 Kasım 1960: 1, Demokrat Urfa, 12 Mayıs 1961: 1). Ancak enstitü sadece bu faaliyetlerle sınırlı kalmayıp çeşitli müsamereler ve konferanslar da düzenlemiştir. Konferanslarda enstitüde öğrencilere verilen derslere ve öğrencilerin almış olduğu bu derslerin amaçlarıyla birlikte oluşturmuş oldukları eserlere değinmiştir. Urfa Kız Enstitüsü'nün gerek öğretmenleri gerekse öğrencileri eğitim ve öğretim döneminde büyük emeklerle çeşitli eserler oluşturmuş ve bu eserleri dönem içerisinde çeşitli defilelerle, dönem sonunda ise sergi düzenleyerek okulun eğitim ve öğretimini icraatlarını Urfa halkına göstermişlerdir (Urfa, 6 Nisan 1948: 1, Demokrat Urfa, 3 Haziran 1958: 1, Urfanın Sesi, 25 Nisan 1952: 1).

Urfa Kız Enstitüsü'nün Öğrencileri

Urfa Kız Enstitüsü'nün açıldığı dönemde Urfa'da kadın nüfusun okur-yazarlık oranı çok düşüktür. Örneğin 1945 yılında Urfa'da genel olarak okuryazarlık oranı %10.8 (Yurt, 1984: 7423) olarak belirlenmiştir ve bu orandaki kadınlara ait pay son derece azdır. 1945 yılı itibarıyla Urfa'daki kadın nüfusu 102.896'ydı ve bu nüfus içerisinde okuma yazma bilenlerin sayısı 2.956 idi. (21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, 1949: 12). Bu durumdaki en önemli etkenlerden biri eğitim kurumlarının azlığı ve/veya yetersizliği olarak gösterilebilir. Üstelik merkezde yer alan eğitim kurumları son derece az iken, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşadığı kırsal kesimde daha vahim bir tablo söz konusudur.

Urfa'da o dönemde okuyan öğrencilerin ancak %20-25 kadarı kırsal kesimde öğrenimlerine devam etmiş olup diğer öğrenciler merkezdeki okulları tercih etmek durumunda kalmıştır. İlkokula devam eden öğrencilerin çoğunluğunu erkek öğrenciler oluşturmuş ve kız öğrencilerin sayısı ise genelde az olmuştur (Yurt, 1984: 7423, Orak, 2015: 37).

Urfa Kız Enstitüsü'nün şehir merkezinde açılan bir okul olduğu dikkate alındığında gerek ulaşım gerekse barınma olanakları açısından kırsal kesimdeki ailelerin çocuklarını bu okula gönderemedikleri gerçeği göze çarpmaktadır. Ayrıca bu aileler mali yükü de göze alamamıştır (İpek, Röportaj). Urfa merkezde yaşayan aileler için de aynı durum söz konusudur ve basına şöyle yansımıştır:

"Kızların bu yuvadan [Kız Enstitüsü] aldığı eğitim ve öğretimle vatanına iyi bir evlat iyi bir anne yetiştireceğini bilmelisiniz. Bazı anne ve babalar yalan ve yanlış sözlerle kapılarak pahalı çok masraflı diyorlar bunlar yanlış hem de çok yanlıştır... Enstitülerde talebelere şunu bunu alır diye değil tamamiyle onların reylerine bırakıyorlar amelikadan etek buluzlar divan örtüleri yemek takımı çocuk elbiseleri nihayet hepsi de ucuza çıkıyor. Veleve ki pahalıya çıkmış olsun nihayet kızımıza bir altın bilezik kazanıyorsunuz. Onun için kızlarınıza karşı fedakârlıklarınızı esirgemeyin ve enstitüler siz sayın vatandaşlardan yakınlık bekliyorlar" (Urfa, 6 Temmuz 1948: 1-2).

Bir başka gazete haberinde ise okula kabul şartlarıyla birlikte maddi durumu yetersiz olan öğrencilerin masraflarının okul tarafından karşılanacağı bildirilmiştir:

"Kız Enstitüsü ve Akşam Sanat okuluna talebe kaydı devam etmektedir. Enstitü kısmına ilk ve ortaokul mezunları alınır. Akşam Sanat okuluna ise 16 ile 45 yaşları arasındaki evli bekar bütün bayanlar girebilir. Bu kısımda okuma yazma da öğretilir. Hali vakti yerinde olmayanların masrafları okulca karşılanacaktır" (Yenilik, 15 Eylül 1943: 2, Yenilik, 22 Eylül 1943: 2).

Bu haberlerden de anlaşılacağı üzere Kız Enstitüleri'nin ve Akşam Kız Sanat Okulları'nın masraflı olduğu şeklinde toplumda bir algı oluşmuştur. Oysa ki, öğrenciler çalışmalarını kendi maddi olanaklarının

elverdiği doğrultuda yürütmüşler ve enstitü öğretmenlerinin de malzeme konusunda takdiri öğrencinin ucuz malzeme kullanmasından yana olmuştur. Hatta öğrencileri eski elbiselerin şekillerini değiştirerek çalışmaya dahi teşvik etmişlerdir. Maddi durumunun iyi olmamasından ötürü malzeme temin edemeyen öğrencilere ise okul bütçesindeki ödenekten ve oluşturulan bazı fonlardan malzeme sağlanmıştır. Aslında toplumda oluşan alginın temelinde bazı öğrencilerin lüks malzeme kullanma isteklerini okulun zorunlu tuttuğu şekilde aileye dayatması gibi sebepler yer almaktadır (Kız Teknik Öğretim, 1945: 52-53).

Esasen okulun pek masraflı olmadığı, öğrencilere olanakları doğrultusunda çalışma yaptırıldığı ve maddi durumu yetersiz olanlara idare tarafından yardım edileceği bildirildiği halde Urfa Kız Enstitüsü'ne yeteri kadar rağbet olmamasının bir nedeninin ise psikolojik ve sosyolojik orijinli olduğu aşağıda yer alan şu haberden anlaşılmaktadır:

"Enstitümüzde hizmet görmüş veya görmekte olan öğretmenlerin tek şikâyeti öğrenci sayısının azlığıdır. Kırk bin nüfuslu Urfa şehrinin [merkez] üç dört yüz kız öğrencisini görmek işten değilken, bugün devam eden bu sayının beşte biri kadar olduğuna içimiz sızlayarak biliyoruz. Bu azlığın sebeplerinden birisi enstitümüzün yeni açıldığı ve böyle bir istikbal mevzuu bahis değilken kızlarımızı okutmadığımız veya okumalarını yarıda bıraktığımızdır. Şimdi herkes kızları için yukarı ve gerekli bir tahsil imkânı bulabildiğinden vaziyet değişmektedir. Bu mülâhaza ile yakın bir zamanda üzüntülerimizi giderileceğine inanabiliriz.

Bu böyle olmakla beraber hemen şunu da ilave edelim ki kızlarını okutmak istemeyenlerimiz de büyük bir yekun teşkil etmektedirler. Onlar, yani kızlarını bu çok faydeli yuvada yetiştirmek istemeyen ana ve babalar bugünü ve yarını kendilerinin zamanı gibi olacaktır zannediyorlar. Halbuki zan yalnız bir yanılma ile değil ve fakat büyük bir ziyan tecelli edecektir.

Kızlarını yarının muasır icaplarına göre yetiştirmeyen ana ve babalar önlerine çıkacak katiyetler karşısında tashihi mümkün olmayan bir pişmanlığa uğrayacaklar ve büyük üzüntü duyacaklardır. Dünya dönüyor, devir değişiyor, telakkiler ve gelenekler faydeli [buradaki anlam bozukluğu yazara aittir] uğruyor. Bu büyük ve müsbet gidişin tersine kürek çekmek sadece bir hüsrân olacaktır. Bu meseleye ehemmiyet vermek ve onu bir gün daha evvel halletmemiz lazımdır." (Urfa, 11 Şubat 1947: 1).

Yukarıdaki gazete haberinden de anlaşılacağı üzere enstitüde en çok yakınılan konulardan biri öğrenci sayısının azlığıdır. Esasen istatistiksel veriler öğrenci sayısının sadece azlığını değil istikrarsızlığını da gözler önüne sürmektedir:

Tablo 8: 1945 ve 1950 Yılları Arasında Urfa Kız Enstitüsü'nün Öğrenci Sayısı

SINIFLAR	1945-1946*	1946-1947	1947-1948	1948-1949	1949-1950
I.	18	23	28	16	9
II.	6	14	13	13	13
III.	7	7	15	11	11
IV.	13	8	10	5	10
V.	-	12	12	7	5
IV.Özel	4	1	8	1	-
V.Özel	2	2	13	1	-
Toplam:	50	67	99	54	48

Kaynak: Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri (1945-1946, 1946-1947, 1948-1949, 1949-1950). (*Enstitü 1942 yılında açıldığından 1945-1946 Eğitim ve Öğretim döneminde ilkökul mezunların olduğu bölümde V. sınıf öğrencisi yoktur.)

Tablo 8'deki veriler incelendiğinde 1947-1948 eğitim ve öğretim yılına kadar öğrenci sayısında artış gözlemlendiği, 1948-1949 eğitim ve öğretim yılıyla birlikte bu sayıda çok ciddi bir düşüş yaşandığı dikkati çekmektedir. 1945 ve 1950 Yılları arasında Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'nda okuyan öğrencilerin sayısı aşağıda tablo 9'da gösterilmiştir:

Tablo 9: 1945 ve 1950 Yılları Arasında Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'nun Öğrenci Sayısı

SINIFLAR	1945-1946	1946-1947	1947-1948	1948-1949	1949-1950
I.	12	83	50	28	28
II.	20	27	38	50	25
Toplam:	32	110	88	78	83

Kaynak: Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri (1945-1946, 1946-1947, 1948-1949, 1949-1950).

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde 1946-1947 eğitim ve öğretim yılında öğrenci sayısının diğer yıllara oranla en yüksek sayıda olduğu ancak bu eğitim ve öğretim yılından sonra öğrenci sayısında bir düşüş olduğu görülmektedir. 1945 ve 1950 yılları arasında Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerin yaş aralığı aşağıda Tablo 10'da verilmiştir:

Tablo 10: 1945 ve 1950 Yılları Arasında Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'nda Okuyan Öğrencilerin Yaş Aralığı

YAŞ ARALIĞI	1945-1946*	1946-1947	1947-1948	1948-1949	1949-1950
12-16	3	20	5	15	30
17-25	20	66	75	51	49
26-35	9	24	8	12	3
36-45	-	-	-	-	1
Toplam	32	110	88	78	83

Kaynak: Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri (1945-1946, 1946-1947, 1948-1949, 1949-1950).

Tablo 10'daki verilerden hareketle Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'nda öğrenim gören öğrencilerin genel olarak 17-25 yaş aralığında olduğu sonucu çıkmaktadır. Ancak yine de 12-16 yaş aralığındaki ve 26-35 yaş aralığında yer alan öğrenci sayısının okuldaki toplam sayısının içerisinde az bir oranda olmadığı görülmektedir.

Sergi ve Defileler

Urfa Kız Enstitüsü ile ona bağlı Akşam Kız Sanat Okulu 1942-1943 eğitim ve öğretim döneminin sonunda bu eğitim ve öğretim yılı içerisinde öğrencilerin ellerinden çıkan her çeşit biçki ve dikiş eserleri, yapay çiçek ve şapkaları halkla buluşturmak için bir sergi düzenlemişlerdir. Kızların ellerinden çıkan her çeşit eserlerin, halkla bulunduğu bu sergi büyük ilgi görmüş; öğretmenlerin ve öğrencilerin hazırlanmış olduğu eserlerden ötürü takdir ve tebrik *Yenilik* gazetesinin sayfalarına yansımıştır (Yenilik, 2 Haziran 1943: 1). Bu sergiler her yıl eğitim- öğretim döneminde ders yılının sonunda düzenlenmiş ve sergilerde o eğitim ve öğretim yılına ait eserler sergilenmiştir. Urfa Kız Enstitüsü'nde her yıl düzenlenmiş olan sergide; dikiş, nakış, elbise, moda, yapay çiçek, şapka, ev idaresi ve resim işleri ince bir sanatla gelenlere sunulmuş büyük beğeni toplanmıştır (Yenilik, 26 Haziran 1944: 1, Ulus, 7 Mayıs 1945: 2, Ulus, 19 Haziran 1945: 4, Urfa, 1 Temmuz 1947: 1, Yenilik, 1 Temmuz 1947: 1, Urfa, 22 Haziran 1948: 1, Yenilik, 22 Haziran 1949: 1, Urfa, 23 Haziran 1949: 1, Urfa, 21 Haziran 1949: 1, Akgün, 10 Haziran 1952: 1, Urfa, 13 Haziran 1952: 1, Akgün, 6 Haziran 1953: 1, Urfanın Sesi, 1 Haziran 1954: 1-2, Yeni Urfa, 1 Kasım 1961: 1). Örneğin, Kız Enstitüsü'nün 1954 yılında düzenlenmiş olduğu sergiye gezen "*Urfanın Sesi*" gazetesinin yazarı Ekrem Erdem bu sergiye duyduğu hayranlığı şöyle aktarmaktadır:

"Alâkâlılar tarafından çok beğenilen bu sergi günde 1500'e yakın kişi tarafında sevinçle gezilmiştir. Bütün bir senenin titiz çalışma mahsulü olan değerleri bir arada görmek insana zevk veriyor. Bizde bu sergiyi diğer ziyaretçilerle gezdiğimiz zaman bu zevki ve gururu ziyadesiyle tattık.

Bilmem bu sergide yaptığımız küçük bir gezinti okuyucularımızı da zevklendirecek mi? Salona giriyoruz. Sergi büyük bir itina ile tanzim edilmiş. İşte okulun öğrencileri misafirleri nezaketle karşılıyor. Nitekim Günser Yalaz'a gözümüz ilişti. Günser Yalaz has bir eda ile bizlere izahat veriyor. Centilmenliğinin hayranı olduk. Zaten hangisi alçak gönüllü değiller ki?.

Günay, Rabia, Aydılek, Nihaller mi?. Her ferde ayrı ayrı izahat veriyorlar. Muvaffak olmuş amatörlerin ellerinden çıkan eserler gözleri oşkarken, diğer yandan tatlı bir müzik sesi insandaki hazzı tamamlıyor. Eserler daha cazip ve daha canlı görünüyorlar. İlk salonda elbiseler, şapkalar, tuvaletler, mantolar göze çarpıyor. Üst kattaki salonda yer alan çeşitli kadın büllüz [bluz], gömlek, gecelik ve diğer değerli eşyalar bu san'at sergisine zenginlik katmaktadır. Hepsisi de okul öğrencilerinin ellerinden çıkan bu eserlerin, piyasanın en üstün terzi ve şapkalarının ayarında olduğu kabul edilebilir. Serginin erkek çamaşırlarına ayrılan kısmı da ziyaretçilerin bilhassa nazarı dikkatini çekmiştir. Burada teşhir elden pijama, robdöşambr, kravat, erkek çamaşırları ve gömleri [gömlekleri], takdir ve hayranlıkla seyredilmiştir. Dünyada gördüğünüz her şey kadın eseridir. Bu sözün kıymetini ve doğruluğunu insan bir dekor içinde bir kerre daha kabul ediyor..." (Urfanın Sesi, 1 Haziran 1954: 1-2).

Urfa Kız Enstitüsü her eğitim ve öğretim yılının sonunda düzenlediği sergilerin dışında yıl içerisinde diktikleri elbiseleri aynı eğitim ve öğretim dönemi içerisinde çeşitli defileler düzenleyerek halka sergilemiştir (Urfa, 11 Nisan 1947: 1-6, Urfanın Sesi, 25 Nisan 1952: 1, Demokrat Urfa, 3 Haziran 1958: 1). 1947 yılında Urfa Kız Enstitüsü'nün düzenlediği defileyi gezen Halide Nusret Zorlutuna²⁸ enstitüde düzenlenen defileye dair izlenimlerini şöyle aktarmıştır:

"Gözlerimiz önüne serilecek güzelliklerin, kalblerimizi coşturacak eşsiz hazzın müjdecisi olan (çağrı kâğıdı) elimde, Urfa'nın en güzel ve en temiz yapısı olan Kız Enstitüsü'nden içeri girdim. Öğretmen ve öğrenci genç kızlar, gözlerinde tatlı gülümsemelerle, konukları karşılayıp salona götürüyorlardı. Orada, güzel ve hünerli elleriyle hazırladıkları bisküvileri, limonatları bize ikram ettiler; tatlı şarkılar söylediler, milli oyunlar oynadılar... Daha sonra (Defile) başladı: Renk renk.. Pırıl pırıl... Baharın bütün çiçekleri bu salona dolmuş gibi, genç kızlar, ellerinin emeklerini üstlerinde, başlarında taşıyarak, önümüzden geçmeğe başladılar..."

Aslı; ağartılmış Amerikan bezinden, ucuz basmalardan yapılmış elbiseler hayranlığımızı uyandıran birer şaheserdi! Her şapkanın, her çantanın, her elbisenin ve her çiçeğin üstünde genç kızlarımızın göz nurları ve ince zevkleri parıldıyordu..."

Onları seyrederken düşündüm ki, Urfa'mızın bağrında bu memleket için en hayırlı bir müessese olarak yaşayan Kız Enstitüsü, bir zamandan beri haklı olarak memleketin mukadderatı arasına girmiştir. Ve ona bu başarıyı

²⁸ 1901 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Kelkük mutasarrıfı Avnullah Kâzım' annesi ise Ayşe Nazlı Hanım'dır. Zorlutuna, uzun yıllar okula gitmemiş ve özel hocalardan ders alarak eğitimini sürdürmüştür. Bu eğitim sayesinde 6 yaşında iken gazete okuyabilecek durumda olmuştur. 1914 yılında İstanbul'a gelerek Erenköy Kız Lisesinde öğrenim görmüş ve daha sonra öğrenimine Darülfünun devam etmiştir. Zorlutuna, 1924'te Edirne Kız Muallim, 1926'da İstanbul Kız Lisesi 1948'de ise Sarıkamışta edebiyat öğretmenliği görevde bulunmuştur. Edebiyat öğretmenliği dışında romancı ve şair kimliğiyle de tanınmış 1983'te Kültür ve Turizm Bakanlığı Hizmet Beraatını almış olan Zorlutuna, 83 yaşında hayata veda etmiştir. Betül Çoşkun (2010). Halide Nusret Zorlutuna,-Hayatı-Eserleri-Fikirleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 1-39; Kadın Gazetesi, 10 Mayıs 1948, s. 1; Cumhuriyet, 11 Haziran 1984 s. 4.

sağlamış olan genç ve değerli Müdürü Muazzez SÜMER'e ve her biri ayrı ayrı birer kıymet olan genç arkadaşlarına candan teşekkür ettim!..." (Kadın Gazetesi, 26 Nisan 1947: 1).

Görüldüğü üzere, Kız Enstitüsü'nün yapmış olduğu faaliyetler toplumla bütünleşmesine olanak sağlamış ve toplumun belki de her kesiminin bu enstitü hakkında izlenimlere sahip olması ve bunları kaydetmesi bizlerin bu enstitüyle ilgili bilgi sahibi olmamıza yardım etmiştir.

SONUÇ

Cumhuriyetin döneminde okuryazarlık oranının çok düşük seyrettiği ve eğitim-öğretimin daha çok ilkökul seviyesinde kaldığı Urfa'da bir Kız Enstitüsü'nün açılması eğitim ve kültür adına son derece önemli bir gelişmedir. Üstelik bu enstitünün kuruluşunun II. Dünya Savaşı yıllarına rastlaması, savaş ekonomisi şartlarında olunmasına rağmen Cumhuriyetin eğitim ideolojisinin hızla ve zaman kaybetmeden gerçekleştirilmeye çalışıldığı ve Türkiye'nin neresi olursa olsun bir ayırım gözetilmediğinin bir kanıtı olarak görülebilir. Yine de enstitünün Urfa halkında kabulü sancısız bir şekilde olmamıştır.

Kız çocuklarının okula gönderilmesinin genel olarak pek de hoş karşılanmadığı ve bu tür enstitülerin mesleki ve teknik eğitim verdiğinden masraflı olarak görüldüğü dikkate alındığında özellikle de savaş dönemi itibarıyla halkın ilk etapta neden çocuklarını bu enstitüye göndermek konusunda tereddütlü oldukları anlaşılabilir. Ancak kuruluş dönemindeki izlenimlerin aksine kurulduğu yıldan itibaren yapmış olduğu faaliyetlerle Urfa'da dikkatleri fazlasıyla üzerine çekmeyi başaran Urfa Kız Enstitüsü zaman içerisinde bu izlenimleri yıkmayı başarmıştır. Gerek öğretmen gerekse öğrenci profiliyle örnek vatandaş sergileyen enstitü ailesi zamanla Urfa'nın önemli ve saygın eğitim kurumlarından biri haline gelmiştir. Mesleki ve teknik eğitimin defilelerle, sergilerle uygulamaya dönüştüğü bu enstitü Urfa halkında hayranlık yaratmaya başlamıştır. Enstitü öğrencilerinin dikiş, nakış, çiçek yapımı v.b. zanaat dallarında son derece marifetli olmaları ve ev yaşantısı ile ekonomisine yönelik eğitim almaları onları daha da ayrıcalıklı kılmıştır. Enstitüden mezun olan öğrencilerin eğitimlerine devam etmeleri sonucunda öğretmen olabilmeleri ve enstitü bünyesinde açılan kurslarla kadınların geçimlerini sağlamaya yönelik iş ve becerileri edinebilmeleri de Enstitüye karşı sempati oluşmasını sağlamıştır.

Urfa Kız Enstitüsü gerek verdiği mesleki ve teknik eğitimle gerekse her türlü faaliyetinde halkla iç içe oluşuyla Urfa'da eğitim hayatıyla birlikte sosyo-kültürel hayatın da canlanmasında aracı bir kurum olmuştur.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

- AKŞİT, Elif Ekin (2005). Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- AKYÜZ, Yahya (2014). Türk Eğitim Tarihi, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit (2014). Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi, Ankara: Anı Yayıncılık.
- BUYSE, Omer (1939). Teknik Öğretim Hakkında Rapor, İstanbul: Maarif Matbaası.
- KARAMUK, Ziya (1973). Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- DEWEY, John (1939). Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, İstanbul: Devlet Basımevi.
- ERGİN, Osman (1977). Türk Maarif Tarihi, İstanbul: Eser Matbaası, C.1-5.
- _____. Kız Enstitüleri Sınıf Geçme ve Bitirme İmtihanları Yönetmeliği, (1947). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- _____. Kız Sanat Enstitüleri, (t.y). İstanbul: Maarif Vekâleti Mesleki ve Teknik Öğretim İstatistik Yayın Müdürlüğü Matbaacılık Okulu.
- _____. Kız Teknik Öğretim, (1945). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KODAMAN, Bayram (1988). Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Ankara: TTK Yayınları.
- KÜHNE, (1939). Mesleki Terbiyenin İnkısafına Dair Rapor, İstanbul: Devlet Basımevi.
- KÜRKCÜOĞLU A. Cihat (2008). Şanlıurfa 1850-1950 "Fotoğraflarla Zaman, Mekân, İnsan", Şanlıurfa: ŞURKAV Yayınları.
- ORTAYLI, İlber (2003). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı: İstanbul, İletişim Yayınevi.
- ÖZBAY, İbrahim e.d. (2011). Cumhuriyetin Kızları (Tarihi, Kültürü, Geleneği ve Eğitimiyle Kız Enstitüleri Edibe Bayram "Bir Gaziantep Yıldızı"), İstanbul: Akis Kitap.
- ÖZTÜRK, Cemil (2007). Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Ankara: TTK Yayınları.
- TÜMER ERDEM, Yasemin (2013). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi, Ankara: TTK Yayınları.
- TÜRK, Ercan ve KATIRCI, Meral (2010). Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1920-2010), Ankara: M.E.B. Yayınları.
- _____. Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, (1944). Ankara: Maarif Matbaası.
- _____. Yurt Ansiklopedisi, (1984). İstanbul: Anadolu Yayıncılık, Cilt 10.

B. MAKALELER

- AKSAKAL, Hasan (2009). Tanzimatın İki Yüzü: İcraatları ve Temsil Ettikleri Değerler Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Reformculuk Analizi: Midhat Paşa ile Sultan II. Abdülhamid, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.2/9, s. 11-22.
- BAYTEKİN, Çetin (1998). Atatürk'ün Eğitim Hedefleri, İzmit: Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu, s. 37-56.
- ÇOBAN, Ahmet (1998). Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kadın ve Eğitimi, İzmit: Atatürk'ün Cumhuriyet'in İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu, s. 79-86.
- DEMİRTAŞ, Bahattin ve KÜÇÜK, Mehmet (2008). Kız Meslek Liselerinin Günümüzdeki Sorunlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 3, s. 147-159.
- GÖK, Fatma (1999). Kız Enstitüleri: "Ev Kadını Yetiştiren Asri Bir Müesses", İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 75 Yılda Eğitim, s. 241-248.
- SEZER ARIÇ, Ayten (2011). Ankara'da Modanın Öncüsü Bir Okul: İsmet Paşa Kız Enstitüsü, CTAD, Yıl 7, S. 14, s. 3-15.

SEZER ARIÇ, Ayten (2014). Türkiye’de Kız Enstitüleri: Gelenekten Geleceğe, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 20, s. 193-215.

SOYDAN, Aynur (2002). Kadın Kimliğinin oluşması çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri 1923-1940), İstanbul: Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, S.1, s. 269-287.

SÖĞÜTLÜ, İlyas (2010). Türk Modernleşmesi Sürecinde Midhat Paşa, Sivas: C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.11, S.1, s. 101-113.

UNAT, Faik Reşit (1945). Cumhuriyet Millî Eğitiminin 22’nci Yılı”, M.E.B. İlköğretim Dergisi, C. 10, S. 192-194, s. 2512-2513.

C. TEZLER

BENLİ, Zehra Kamile (2004). Devlet ve Siyaset Adamı Olarak Ahmet Şefik Midhat Paşa (1822-1884), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇOŞKUN, Betül (2010). Halide Nusret Zorlutuna,-Hayatı-Eserleri-Fikirleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

ORAK, Abdullah (2015). II. Dünya Savaşı Sürecinde Urfa (1939-1945), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YILDIZ, Fatma Hürrem (2014). John Dewey’in Eğitim Görüşleri ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

D. İSTATİSTİKLER

_____ Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri 1945-1946, (1947). Pulhan Matbaası.

_____ Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri 1946-1947, (1948). Pulhan Matbaası.

_____ Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri 1948-1949, (1950). Ankara: Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik A.O. Yeni Matbaa.

_____ Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri 1949-1950, (1952). Ankara: Doğu Ltd. O. Matbaası.

_____ 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı, (1949). Ankara: Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın no: 286, C. 31.

_____ Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.

_____ Urfa Kız Enstitüsü Öğrenci Kütük Defteri.

E. ÇEVİRİMİÇİ YAYINLAR

URL-1

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d07/c004/tbmm07004049ss0118.pdf> , 23.10. 2015.

F. RÖPORTAJ

ALPAN, Necla, 29.09.2015.

İPEK, A. Naci, 14.09.2015.

AKTAR, Başak, 25.09.2015.

G. GAZETELER

Akgün, 10 Haziran 1952.

Akgün, 6 Haziran 1953.

Cumhuriyet, 24 Temmuz 1939.

Cumhuriyet, 30 Eylül 1942.

Cumhuriyet, 11 Haziran 1984.

Demokrat Urfa, 3 Haziran 1958.

Demokrat Urfa, 12 Mayıs 1961.

Kadın Gazetesi, 26 Nisan 1947.

Kadın Gazetesi, 10 Mayıs 1948.

The Times, 3 Haziran 1952.

The Times, 10 Haziran 1952.

Ulus, 7 Mayıs 1945.

Ulus, 19 Haziran 1945.

Urfa, 11 Şubat 1947.

Urfa, 11 Nisan 1947.

Urfa, 1 Temmuz 1947.

Urfa, 23 Mart 1948.

Urfa, 6 Nisan 1948.

Urfa, 22 Haziran 1948.

Urfa, 6 Temmuz 1948.

Urfa, 21 Haziran 1949.

Urfa, 23 Haziran 1949.

Urfa, 13 Haziran 1952.

Urfanın Sesi, 25 Nisan 1952.

Urfanın Sesi, 1 Haziran 1954.

Yeni Urfa, 8 Kasım 1960.

Yeni Urfa, 1 Kasım 1961.

Yenilik, 28 Eylül 1942.

Yenilik, 29 Eylül 1942.

Yenilik, 2 Haziran 1943.

Yenilik, 15 Eylül 1943.

Yenilik, 22 Eylül 1943.

Yenilik, 12 İkinciteşrin 1943.

Yenilik, 26 Haziran 1944.

Yenilik, 1 Temmuz 1947.

Yenilik, 6 Ekim 1947.

Yenilik, 22 Haziran 1949.

EKLER
EK-1
Başak Aktar'a Ait Hizmet Puan Kartı

KİMLİK BİLGİLERİ		HİZMET PUAN KARTI				(EK - 6)	
Soyadı :	AKTAR	Mebus. No. :	677475				
Adı :	BAŞAK	Kurum Sicil No. :	54805				
Soyadı :	BAĞIÇ	Enstitü Sicil No. :	46.021.24				
Doğum yeri yılı :	SİĞİRİ-1945	Düzeni :	ÖĞRETMEN (EL SANATLARI)				
İki İyeci :	DIYARBAKIR	Necele stajı yılı :	K.T.Y.Ö.G.				

Sıra No	İl	İLÇE		SERİ / KURUM	İzine Başlama Tarihi	Dönemden Ayrılma Tarihi	DÖNEM SERİSİ		Hizmet Sınıfı Puanı	İLAVE PUN		KURUM PUNU
		A D I	Sub				YIL	AY		Karar Puanı	Özy Puanı	
1	ANKARA	MERKEZ	A	EmetpayaK.Ö.	30.6.1967	32.9.1967		2				
2	URFA	MERKEZ		Urfa K.Enst.	10.9.1967	3.10.1970	3					
3	DIYARBAKIR	MERKEZ	B	M.S.Kız Mes.	18.10.1970	17.12.1989	19	1	12			228
4	DIYARBAKIR	MERKEZ	B	K.T.Ö.Öl.En.	17.11.1989			10	12			12
5	"	"	B	" "	17.11.1990		1		12			12
6												

Kaynak: Başak Aktar Özel Arşivi

EK-2
Urfa Kız Enstitüsü

Kaynak: A. Cihat Kürkcüoğlu (2008). Şanlıurfa 1850-1950 "Fotoğraflarla Zaman, Mekân, İnsan", Şanlıurfa: ŞURKAV Yayınları, s. 126.

EK-3

1943-1944 Eğitim ve Öğretim Yılında Urfa Kız Enstitüsü'nün 5 Yıllık Kısımına Kayıt Yaptıran Öğrenciler

	Adı-Soyadı	Doğum Yılı / Yeri	Bitirdiği Okul
1	Halide ERKMEN	1924 / Urfa	Vatan İlkokulu
2	Melahat UMUR	1926 / Burdur	Tefenni İlkokulu
3	Hilkat EKİNCİ	1930 / Diyarbakır	Vatan İlkokulu
4	Müşerref DORUK	1923 / Tokat	Cumhuriyet İlkokulu
5	Nafia AÇANAL	1929 / Urfa	Cumhuriyet İlkokulu
6	Türkan YETKİN	1926 / Urfa	Şehit Nusret İlkokulu
7	İclal AKSOY	1931 / Urfa	Şehit Nusret İlkokulu
8	Melahat ALKAN	1929 / Maraş	Vatan İlkokulu
9	Şükriye OKTAY	1927 / Urfa	Hilvan İlkokulu
10	Mehlika BULUT	1930 / Urfa	Kurtuluş İlkokulu
11	Hatice GENÇDİŞ	1930 / Urfa	Atatürk İlkokulu
12	Emine GÜNAYDIN	1928 / Urfa	Atatürk İlkokulu
13	Mekke AÇANAL	1927 / Urfa	Cumhuriyet İlkokulu
14	Gülizar İRIKEMUR	1927 / Urfa	Cumhuriyet İlkokulu
15	Saadet YETKİN	1929 / Urfa	Cumhuriyet ilkokulu
16	Yeter BÜYÜKTOSUN	1927 / Urfa	Şehit Nusret İlkokulu
17	Raika VANLI	1927 / Afyon	Afyon İlkokulu
18	Fatma KIRATOĞLU	1926 / Urfa	Vatan İlkokulu
19	Süheyla ÖZLEM	1929 / Urfa	Atatürk İlkokulu

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğrenci Kütük Defteri.

EK-4

1943-1944 Eğitim ve Öğretim Yılında Urfa Kız Enstitüsü'nün 2 Yıllık Özel Kısımına Kayıt Yaptıran Öğrenciler

	Adı-Soyadı	Doğum Yılı / Yeri	Bitirdiği Okul
1	Zeynep EMİR	1926 / Urfa	Urfa Orta Okulu
2	Selma YETKİN	1927 / Urfa	Urfa Orta Okulu
3	Melahat YURDUM	1924 / Manisa	Kırklareli Orta Okulu
4	Emel KURT	1928 / İstanbul	Urfa Orta Okulu
5	Salahat KÜRKÇÜ	1924 / Urfa	Urfa Orta Okulu
6	Leyla BATIK	1923 / Urfa	Adana Kız Lisesi

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğrenci Kütük Defteri.

EK-5

1943-1944 Eğitim ve Öğretim Yılında Urfa Akşam Kız Sanat Okulu'na Kayıt Yaptıran Öğrenciler

	Adı-Soyadı	Doğum Yılı / Yeri	Bitirdiği Okul
1	Salahat YETKİN	1910 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
2	Rukiye ATAM	1911 / Diyarbakır	Okuma -Yazma Kursu
3	Işık YÜCE	1912 / Bursa	Okuma -Yazma Kursu
4	Hamire KUTSAL	1930 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
5	Zarife MEZŞAH	1928 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
6	Samahat ERGUN	1915 / İstanbul	Okuma -Yazma Kursu
7	Bedia SUNU	1925 / İzmir	Okuma -Yazma Kursu
8	Sara AKA	1921 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
9	Mediha ATASOY	1918 / Afyon	Afyon lisesi
10	Halide AL	1910 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
11	Fatma ÖZKAY	1903 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
12	Zeliha NAHYA	1919 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
13	Fevziye AKTAM	1911 / İstanbul	Ankara İsmet Paşa A.K.S.O Nakil
14	Melike SABUNCU	1924 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
15	Muklile BATUK	1919 / Kastamonu	Selçuk Kız Enstitüsü'nden Nakil
16	Senem BATUK	1922 / İstanbul	Üniversite
17	Melike YETKİN	1919 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
18	Emire REKCAN	1930 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
19	Ayşe ERDOĞAN	1925 / Maraş	Okuma -Yazma Kursu
20	Reşide AYYILDIZ	1928 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
21	Huriye TAŞHAN	1917 / İstanbul	İstanbul A.K.S.O Nakil
22	Dursun YETKİN	1922 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
23	Müşerref TURGAY	1920 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
24	İsmet BÜLBÜL	1925 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
25	Vecihe AKLAL	1930 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu

26	Gülseren KARATEKİN	1929 /Diyarbakır	Urfa Kız Enstitüsü Terk
27	Sevim OKTA	1926 / İstanbul	Urfa Kız Enstitüsü Terk
28	Melahat ÜNAL	1925 / Mersin	Mersin A.K.S.O Nakil
29	Emine ALPAN	1927 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
30	Raife ÜNSAL	1911 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
31	Emine ÖZTAŞKIN	1916 / Yozgat	Yozgat Sakarya İlkokulu
32	Necla YETKİN	1931 / Urfa	Cumhuriyet İlkokulu
33	Melahat GÜRSES	1931 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
34	Behiye PARMAKSIZ	1914 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
35	Atiye ORUÇ	1909 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
36	Güller ÖZER	1923 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
37	Şükriye ŞİŞMAN	1927 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
38	Melike ÜREYEM	1929 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
39	Emine YÜCEL	1919 / Manisa	Soma İlkokulu
40	Sara BOZ	1925 / Urfa	Okuma -Yazma Kursu
41	Kadriye ULUSAN	1927 / Urfa	Urfa Kız Enstitüsü Terk
42	Lamia Leman KARAKURT	1925 / Urfa	Urfa Kız Enstitüsü Terk

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğrenci Kütük Defteri

EK-6

1942 ve 1946 Yılları Arasında Urfa Kız Enstitüsü'nde Görev Yapan Öğretmenler

DERSLER	1942	1943	1944	1945	1946
Ev İdaresi ve Yemek Pişirme	Sadiye Gürdef (Güralp?)	Sadiye Gürdef (Güralp?) Perihan İspir Selma Atakal	Perihan İspir Selma Atakal	Selma Atakal Bediye Etem	Bedriye Etem
Fizik-Kimya-Teknoloji	-----	-----	Perihan İspir Kadriye Asena	Kadriye Asena	Kadriye Asena
Çamaşır	Belkis Taşgil	Belkis Taşgil	Belkis Taşgil	Belkis Taşgil	Belkis Taşgil
Nakış	-----	-----	-----	-----	Atiye İter Ayduk
Moda-Çiçek	-----	Naciye Ilgaz	Naciye Ilgaz	Naciye Ilgaz	Naciye Ilgaz Semiha Durusoy
Biçki-Dikiş	-----	Nimet Bayer Özal Sedia Durusoy	Nimet Bayer Özal Sedia Durusoy Fahrünisa Kuramdağ	Nimet Bayer Özal Sedia Durusoy Fahrünisa Kuramdağ	Nimet Bayer Özal Sedia Durusoy Muazzez Elçin Makbule Özel
Tarih-Coğrafya ve Yurt Bilgisi	Şadan Benler	Şadan Benler	Şadan Benler	-----	Belkis San
Tabiat Bilgisi	-----	-----	-----	-----	Mehmet Ragıp Göncü
Fransızca	Ali Yaver Bayazıt	Ali Yaver Bayazıt	-----	-----	Ayşe Karabağ
Matematik	-----	-----	-----	-----	Ayşe Karabağ
Türkçe	-----	-----	-----	-----	-----
Resim	-----	-----	Muazzez Kandemir	Muazzez Kandemir	Muazzez Kandemir
Çocuk Bakımı	-----	-----	-----	-----	-----
Beden Eğitimi	-----	-----	-----	-----	-----

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.

EK-7

1947 ve 1950 Yılları Arasında Urfa Kız Enstitüsü'nde Görev Yapan Öğretmenler

DERSLER	1947	1948	1949	1950
Ev İdaresi ve Yemek Pişirme	Bedriye Etem	Bedriye Etem Nedime Enure	Bedriye Etem Nedime Enure	Hikmet Cimemre
Fizik-Kimya-Teknoloji	-----	-----	-----	-----
Çamaşır	-----	-----	-----	-----
Nakış	Atiye İlter Ayduk	Atiye İlter Ayduk	Atiye İlter Ayduk	Atiye İlter Ayduk
Moda-Çiçek	Naciye Ilgaz Semiha Durusoy M. Nazife Tamer	Nezahat Eran Okay M. Nazife Tamer	Nezahat Eran Okay Hatice Mahide Damsuk M. Nazife Tamer	Hatice Mahide Damsuk
Bıçkı-Dikiş	Nimet Bayer Özal Muazzez Elçin Muzaffer Orçun Makbule Özel	Nimet Bayer Özal Muzaffer Orçun Makbule Özel	Nimet Bayer Özal Muzaffer Orçun Nihal Aka Makbule Özel Türkan Buralı T. Türkan Ayatat Fikriye Özmen	Nimet Bayer Özal Nihal Aka Sevinç Sergici Türkan Buralı T. Türkan Ayatat Fikriye Özmen
Tarih-Coğrafya ve Yurt Bilgisi	Belkıs San	Belkıs San Nuran Yener	Belkıs San Nuran Yener	Belkıs San Nuran Yener Nilüfer Alpman
Tabiat Bilgisi	Mehmet Ragıp Göncü Suphi Kürkçüoğlu	-----	-----	-----
Fransızca	İclal Bereket Muzaffer Samer	-----	-----	-----
Matematik	Saliha Akkamuş	Saliha Akkamuş	-----	-----
Türkçe	Enver Bayol	Enver Bayol Pakize Akalınlı	Pakize Akalınlı Suat Kurtuluş Yarkent	Pakize Akalınlı Suat Kurtuluş Yarkent
Resim	Muazzez Kandemir	Muazzez Kandemir Kadriye Kökkaya	Muazzez Kandemir Kadriye Kökkaya	Muazzez Kandemir Kadriye Kökkaya
Çocuk Bakımı	-----	Mehmet Zeki Anlagen	-----	-----
Beden Eğitimi	-----	-----	Hatice Kaplan Güvendik	Hatice Kaplan Güvendik

Kaynak: Urfa Kız Enstitüsü Öğretmen ve Memur Sicil Defteri.